આચાર્યશ્રીભ્રાતૃચન્દ્રસૂરિગ્રન્થમાલા પુસ્તક ૪૦

॥ શ્રીપાર્શ્વચંદ્રસૂરિસદ્ગુરુભ્યો નમો નમ ॥

અર્હમ્

શ્રીપ્રશ્નોત્તરપ્રકાશ

પ્રથમ ભાગ.

લેખક—
પરમપૂજ્ય-પ્રાતઃસ્મરણીય-શાન્તરસનિમગ્ન-
વિદ્વદ્વર્ય-જૈનાચાર્યગુણભૂષિત-શ્રીભ્રાતૃચન્દ્ર-
સૂરીશ્વરજીસાહેબના શિષ્ય—
મુનિરાજ શ્રીસાગરચંદ્રજીમહારાજ

પ્રકાશક—
શા. ગોકલદાસ મગલદાસ
લુહારનીપોળ-અમદાવાદ.

વિ મ ૧૯૮૮ પ્રથમાવૃત્તિ પ્રત ૫૦૦ સન ૧૯૩૧
કી આના ૨ પોસ્ટ ખર્ચ અલગ

અમદાવાદ—ધી ડાયમડ જ્યુબિલી પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમા,
પરીખ દેવીદાસ છગનલાલે છાપ્યુ

બે બોલ.

પરમકૃપાળુ પરમાત્માઓએ અનેક જન્મ જરા મરણ આધિ વ્યાધિ વિગેરેના દુખોથી ભરપૂર આ સંસાર સમુદ્ર બતાવેલ છે તેનો પારપામવાને માટે તરવાનો ઉપાય જિનેશ્વર પ્રકાશિત પવિત્ર ધર્મની શ્રદ્ધાપૂર્વક સેવના શુદ્ધચિત્તે કરવાની કહેલ છે ચિત્તભૂમિશુદ્ધ કરવા માટે માર્ગાનુસારિના પાત્રિશ ગુણ ધારણ કરવાના કહ્યા છે તે ગુણ વાળો પવિત્ર ધર્મને લાયક થાય છે અને પવિત્રધર્મ સમભાવપૂર્વકની મૈત્રીભાવનાથી હૃદયમા ખિલે છે તાત્પર્ય એજ કે સર્વજ્ઞવચનાનુસારિ સદ્દહણા અને આચરણા તેજ તરવાનો ઉપાય છે છતા પણ આજના આ વિષમ દુષમકાલમા મતપંથના દષ્ટિરાગની વૃદ્ધિને લીધે કેટલા એક આગમ વચનને ઠોકરે મારી ઉત્સૂત્રની પ્રરૂપણા કરવામા રસીઆ, ક્ષમાગુણનેતજી લડાઇ ટટા ઝગડા વિગેરે કરાવવામા તત્પર, પોતાથી વિપરીત વિચારવાલા તે ભલેને પછી આગમાનુસારે વિચારોને ધારણ કરનારા હોય તો પણ તેની છડે ચોક નિંદા કરવામા ગીતાર્થના ડોળ કરનારા ભદ્રક જીવોને ઉન્માર્ગે ચડાવી રહ્યા છે જો કે રાગ દ્વેષની પરિણતી સાધુજનોમા ઓછી હોવી જોઇએ તેને બદલે જ્ઞાન જ્ઞાનરૂપે નહી પરિણમવાથી તેને લઇને અથવા અજ્ઞાનતાને યોગે કિંવા પોતાના મતપંથના ખોટા આગ્રહને લઇને પર્યુષણા જેવા પવિત્ર પર્વમા આગમ સૂત્ર સિદ્ધાંતથી વિપરીત પ્રરૂપણાઓ કરીને જે પર્વમા કષાય પાતલા પાડવા જોઇયે, સર્વસંગાતે મૈત્રિ આદિભાવના કરવી જોઇયે, સર્વને ખમાવવા જોઇએ અને આરંભ સમારંભનો ત્યાગ કરવો જોઇએ તેના બદલે કષાયની વૃદ્ધિ અને આરંભસમાર-ભમા જોડાય તેવા ઉપદેશ કરે છે જુઓ પંચમી જેવા પવિત્ર પર્વ દિવસમા સ્વામીવાત્સલ્યના નામે આગ્રહપૂર્વક આરંભાદિક કરાવવામા પાછા પડતા નથી આવી ઉપદેશ કરવાની પદ્ધતિ પહેલા ન હતી ચોથને માનનારા પહેલાના તો આચાર્યો પણ કહેતા કે 'આપણે વૃદ્ધપરંપરાથી જો કે ચોથ કરીએ છીએ તો પણ પંચમી પર્વતિથી હોવાથી વિરાધવી નહી' અને આજના નામ ધારી તો પંચમી કોઇ

વિરાધના ન હોય તો તેને પ્રેરણા કરીને પારણા કરાવવા, પંચમીના દિવસે જમણ કરાવવા એ નિમિત્તે આરંભ સમારંભ કરાવીને એ ભાદરવા શુદી પંચમીની તિથીને કોઇ રીતે વિરાધવી એમાજ ધર્મ માની બેઠેલા છે અગાઉ એ તિથીમા આરંભાદિક કરતા ન હતા પણ છઠના રોજ પારણા, સ્વામીવાત્સલ્ય, નવકારસી વિગેરે થતા. એ રીતિને પ્રાયે હવે ઉડાવી નાખી છે અને અનેક પ્રકારે ચોથ પાચમની ન છાજતી ચર્ચાઓ કરી ભદ્રિકજીવોને કાક્ષામોહનીયવાળા, કલુષિત પરિણામિ બનાવે છે તેથી અનેકવાર તેવા પ્રશ્નો પુછાય છે એમા સાચુ શુ છે ? અને સૂત્ર સિદ્ધાતમા શાસ્ત્રકારોએ શુ ફરમાવેલ છે ? તેના જિજ્ઞાસુ ભવ્યાત્માઓએ તે તે વિષયના પુછેલા પ્રશ્નના ઉત્તર આપવામા સમતોલપણુ રાખીને વિવેક પુરસ્સર બનતો પ્રયાસ કરવામા આવેલ છે તેથી આ પ્રશ્નોત્તરપ્રકાશમા વિશેષ પ્રશ્નોત્તરો તો એજ સંબંધના છે જ્યારે કે બીજા વિષયના પુછાયેલા છે તેમાથી થોડાનાજ ઉત્તરો આમા આપવામા આવેલા છે આ પુસ્તકને બનતા પ્રયત્ને સુધારેલ છે છતા પણ દષ્ટિદોષથી અથવા છાપખાનાના દોષથી ભુલો રહી હોય તેને સુધારીને વાચવી.

આ પુસ્તકમા અગાઉથી મદદ આપનાર સદ્‌ગૃહસ્થોના નામ—

રૂ ૧૦ શા જેસીંગભાઈ પોચાભાઈ વકીલ
,, ૧૦ શા જમનાદાસ જેસીંગભાઈ વકીલ
,, ૧૦ શા સોમચંદ જેસીંગભાઈ
,, ૧૦ શા અમૃતલાલ હેમચંદ
,, ૫ શા સોમાભાઈ ભગુભાઈ
,, ૫ શા ગાલભાઈ જોઈતારામ
,, ૫ શા અમૃતલાલ લલુભાઈ

આ નામ જણાવવાનો હેતુ એ છે કે બીજાઓ પણ એમનું અનુકરણ પોતાના કલ્યાણને માટે કરે ! ઇતિ શમ્

લેખક,
વિ સં ૧૯૮૮ } જ્ઞાનપંચમી રાજનગર.

आचार्यश्रीभ्रातृचन्द्रसूरिग्रन्थमाला पुस्तक ४०

॥ श्रीमन्नागपुरीयबृहत्तपा ग ।विराज्य प्रवरश्रीपार्श्वचन्द्रसूरिसद्गुरुभ्योनमः ॥

प्रश्नोत्तरप्रकाश-प्रथमभाग.

लेखक —

परमपूज्यश्रीभ्रातृचन्द्रसूरिशिष्यमुनिसागरस्य द्र.

अर्हम्

प्रणम्य श्रीमहावीरं शासनाधीश्वर प्रभुम् ।
सद्गुरु नवुराजेशं वाणीं च श्रुतदेवताम् ॥१॥
प्रश्नोत्तरप्रकाशोऽयं भव्यानां हितहेतवे ।
मुनिसागरचन्द्रेण शास्त्र दृष्ट्वा विरीयते ॥२॥

श्रीजैनप्रवचन-भगवद् वाणी द्वादशांगीने नमस्कार करीने तत्वगवेषि भव्यात्माओए पुछेला प्रश्नोना उत्तरो सूत्र-सिद्धातादि शास्त्रना आधारे सामान्य बोधवाळाने पण सुखेथी समजाय तेवी सरल गुजराती भाषामा लखवामा आवेला छे

प्रश्न १-जैन कोने कहेवाय ?

उत्तर-राग, द्वेष अने मोह ए त्रण अथवा १८ मोटा दोष तेनाथी तद्दन निराला थयेला देवने जिन कहेवाय छे, ते देवनी उपासना सेवना करनारने जैन कहेवाय छे

પ્રશ્ન ૨-સામાયિક એટલે શું ? અને તે કરવાથી શું ફાયદો ?

ઉત્તર-શત્રુ મિત્રપર સમભાવરૂપ જે નિજગુણ (જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર વગેરે) તેનો લાભ આપનાર તે સામાયિક, અને તેનાથી અશુભ કર્મનો નાશ થાય છે

પ્રશ્ન ૩-પ્રતિક્રમણ એટલે શું અને તે કરવાથી શું ફાયદો ?

ઉત્તર-લાગેલા દોષોને ગુરૂપાસે યાદ કરી દોષોથી પાછા હઠવું તે પ્રતિક્રમણ કહેવાય, અને તેનાથી સવ દુઃખનો નાશ થાય છે

પ્રશ્ન ૪-પૌષધ એટલે શું અને તે કરવાથી શું ફાયદો ?

ઉત્તર-આત્માના ગુણ જે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રાદિક તેની વૃદ્ધિ-પુષ્ટિ કરે તે પૌષધ કહેવાય, અને તેનાથી દુર્ગતિનો નાશ થાય છે

પ્રશ્ન ૫-ખરો શ્રાવક કોને કહેવાય ?

ઉત્તર-શુદ્ધ શ્રદ્ધાપૂર્વક શ્રાવકના બાર વ્રત પાલનાર હોય તે ખરો શ્રાવક

પ્રશ્ન ૬-શ્રાવકનું મુખ્ય કર્તવ્ય શું ?

ઉત્તર-શુદ્ધદેવ, ગુરૂ અને ધર્મનુ પ્રેમપૂર્વક આરાધન

પ્રશ્ન ૭-સર્વધર્મમા ઉત્તમ ધર્મ કયો ? ઉત્તર-જૈનધર્મ

પ્રશ્ન ૮-ખરા ત્યાગી કોણ ? ઉત્તર-જૈનમુનિઓ

પ્રશ્ન ૯-દિગબર મુનિ કેવા હોય ?

ઉત્તર-દિશારૂપ વસ્ત્રને ધારણ કરનારા-નગ્ન

પ્રશ્ન ૧૦-શ્વેતાંબર મુનિ કેવા હોય ?

ઉત્તર-શ્વેત એટલે ધોલા વસ્ત્રને ધારણ કરનારા

પ્રશ્ન ૧૧–જૈનમા પ્રમાણ કેટલા અને કયા ?

ઉત્તર–બે, પ્રત્યક્ષ તથા પરોક્ષ

પ્રશ્ન ૧૨–પખ્ખી પ્રતિક્રમણ કઈ તિથીએ કરવુ ?

ઉત્તર–દરેક ચૌદશે

પ્રશ્ન ૧૩–ચોમાસી પ્રતિક્રમણ કઈ તિથીએ કરવુ ?

ઉત્તર–પૂનમે

પ્રશ્ન ૧૪–કયા કયા મહિનાની પૂનમ લેવી ?

ઉત્તર–આષાઢી, કાર્તકી અને ફાલ્ગુણી

પ્રશ્ન ૧૫–સંવચ્છરી પ્રતિક્રમણ કઈ તિથીએ કરવુ ?

ઉત્તર–ભાદરવા શુદી પંચમીએ શ્રીસમવાયાંગસૂત્રમા કહેલ છે

પ્રશ્ન ૧૬–શ્રમણ ભગવાન્ શ્રીમહાવીરસ્વામી પજ્જુસણ ક્યારે કરે ?

ઉત્તર-આષાઢપૂર્ણિમાથી પચાસમે દિને, અને કાર્તકી પૂનમથી સિત્તેર દિવસ પહેલા એટલે ભાદરવા શુદી પંચમીએ 'સામાન્ય રીતે' અધિકમાસ હોય ત્યારે પણ ભાદરવા શુદી પંચમીજ લેવી કારણ કે સંવત્સરી સબંધી ધર્મકૃત્ય ભાદરવા માસ તથા પંચમી તિથી પ્રતિબદ્ધ હોવાથી તેમાજ કરે

પ્રશ્ન ૧૭–શ્રીગણધર મહારાજાઓ પજ્જુસણ કેવી રીતે કરે ?

ઉત્તર–જેમ શ્રમણ ભગવાન્ શ્રીમહાવીરસ્વામી કરે તેવી રીતે કરે શ્રીકલ્પસૂત્રમૂલમા કહેલ છે

પ્રશ્ન ૧૮–શ્રીગણધર મહારાજાના શિષ્યો પજ્જુસણ ક્યારે કરે ?

ઉત્તર-જ્યારે શ્રીગણધરમહારાજાઓ કરે ત્યારે તેમના શિષ્યો કરે શ્રીકલ્પસૂત્રમાં કહેલ છે

પ્રશ્ન ૧૯-સ્થવિરમહારાજાઓ પજ્જુસણ કેવી રીતે કરે?

ઉત્તર-જેમ ગણધરમહારાજાઓના શિષ્યો કરે તેમ કરે

પ્રશ્ન ૨૦-શ્રુતકેવલીઓ સવચ્છરી પ્રતિક્રમણ કઇ તિથીએ કરે ? ઉત્તર-ભાદરવા શુદી પચમીએ

પ્રશ્ન ૨૧-પૂર્વધર મહારાજાઓ સવચ્છરી પ્રતિક્રમણ કઈ તિથીએ કરે? ઉત્તર-ભાદરવા શુદી પચમીએ

પ્રશ્ન ૨૨-બહુશ્રુતધરમહારાજાઓ સવચ્છરી પ્રતિક્રમણ કઇ તિથીએ કરે ?

ઉત્તર-ભાદરવા શુદી પચમીએ શ્રીકલ્પસૂત્રમા કહેલ છે

પ્રશ્ન ૨૩-શ્રીમહાવીર શાસનવર્તી મુનિઓ સવચ્છરી પ્રતિક્રમણ કઇ તિથીએ કરે ?

ઉત્તર-અવશ્ય કારણવિના ભાદરવા શુદી પચમીએ કરે

પ્રશ્ન ૨૪-ધર્મક્રિયા કરવામા તિથી કઇ સ્વીકારવી ?

ઉત્તર-ઉદય તિથી

પ્રશ્ન ૨૫-સયમની માતા-કેટલી ?

ઉત્તર આઠ-પાચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિ

પ્રશ્ન ૨૬-જે સર્વજ્ઞ ભગવાને કહેલા શાસ્ત્રો હોય તેમાજ શ્રદ્ધા રાખી શકાય, બીજાના કહેલામા નહી ?

ઉત્તર-ના, બીજાના કહેલામા નહી, કારણકે બીજા સર્વજ્ઞ ન હોવાથી છદ્મસ્થપણાને લેઇને મિથ્યા ભાષણનુ સભવ છે, માટે સર્વજ્ઞ ભગવાને કહેલા શાસ્ત્રોજ આરાધ્ય છે એ સબધમા બીજાઓનો શુ અભિપ્રાય છે ? બીજાઓનો અભિપ્રાય જોવો હોય તો નીચેનો લેખ વાચો-(ધીયસોફીસ્ટ-જૈન

ગોગાયટી આહિત્ય અંક પૃષ્ઠ ૫૯ 'શાસન પ્રેમીઓને પડકાર' નામના લેખમાંથી) શાસન પ્રેમીઓએ ચોક્કસ યાદ રાખવાનું છે કે ધર્મ એ અતીંદ્રિય વસ્તુ છે અને તેથી તેનું સ્વરૂપ અને કારણો સર્વજ્ઞ ભગવાનજ જાણી શકે, અને તેથીજ તેના કહેલા શાસ્ત્રો હોય તેજ શ્રદ્ધાના સ્થાન થઇ શકે

પ્રશ્ન ૨૭—અત્યારે (જિનોક્ત વચન પ્રમાણે નહિ ચાલનારાઓનો સમુદાય મોટો દેખાય છે તેમ તેમાં કેટલાએક વિદ્વાન તરીકે પણ પંકાય છે, અને) જિન આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલનારા તો થોડા દેખાય છે, તેનું કેમ?

ઉત્તર—હમેશા જિનેશ્વરની આજ્ઞાના આરાધક થોડા હોય છે અને ગડરી પ્રવાહ વધારે હોય છે તેથી શું ?, આરાધકપણું તો અનંત પરમાત્માઓએ બતાવેલ માર્ગ પ્રમાણે વર્તે તો થાય, તે સિવાય આરાધક થવાય નહીં જુઓ જૈન પ્રવચન, વર્ષ ૨ જુ અંક ૪ થો, પૃષ્ઠ ૪૨ —સામાચારી ગમે તેવા હોય, પણ શાસનને જરા બાજુ ઉપર રાખે તો ત્યાં આપણો સંબંધ બસ ! ગમે તેવા શક્તિ સંપન્ન હોય તો એ શક્તિ એમને મુબારક ! કોટી અનુયાયીનું ટોળું હોય તો ભલે હોય, પાટ ટોળું મોટુંજ હોય, આ શાસનમાં વિદ્વત્તા કરતાં આજ્ઞા પાલકની કિંમત વધારે છે શ્રીજિનેશ્વર દેવની આજ્ઞાની આધીનતાનીજ અહીં કિંમત છે સંયમધર હોય, જ્ઞાની હોય પણ આજ્ઞાપાલક ન હોય, કે નહિ—એ મારગ ઉપર સ્થિર છે આ પ્રવચન માતામાં સ્થિર હોય એને ચલાવવાની તાકાત કોઇની નથી એ તો કહે છે કે—

' सुत्तं मे जिणेहिं पन्नत्त '

જે શ્રીજિનેશ્વર દેવે કહ્યુ તેજ સાચુ અને શકા વિનાનુ છે,-એવો એને દઢ વિશ્વાસ છે એને કોઇ સમજાવવાનુ કહે તો ભલે સમજાવી ન શકે, પોતામા સમજાવવાની તાકાત નથી એમ કહે પણ ભગવાનના વચનને ખોટુ તો એ નજ કહે એક સાધુ, એક સાધ્વી, એક શ્રાવક, અને એક શ્રાવિકા ભલે હોય, પણ જો એ આજ્ઞાયુક્ત હોય તો તે શ્રીસઘ છે, પણ આજ્ઞાને આવે મૂકનાર લાખ સાધુ, સાધ્વી હોય, પાન્ચદશક્રોડ શ્રાવક હોય કે પચ્ચીસક્રોડ શ્રાવિકા હોય, પણ તે સઘ શ્રીજિનેશ્વર દેવનો સઘ નથી, પણ હાડકાનો સમૂહજ છે

પ્રશ્ન ૨૮-મિથ્યાદષ્ટિ કોને કહેવાય ?

ઉત્તર-જિનેશ્વર ભગવતે કહેલ સૂત્રમાથી એક પદ અથવા એક અક્ષરની રૂચિ ન કરે 'આ સત્ય છે' એ પ્રમાણે પોતાના મનમા ન પરિણમાવે, અને તે સિવાય સકલદ્વાદશાગીને માનતો છતો પણ મિથ્યાદષ્ટિ જાણવો, કારણકે જગદ્ગુરૂ ભગવતમા વિશ્વાસ ન રહ્યો તેથી જુઓ ધીયગમેન્સ જૈન સોસાયટીનો સાહિત્ય અક પૃષ્ટ ૧૧૩મા (સ્ત્રીકેળવણી એ લેખમા)- એવી શકા નહિ કરવી કે સાધુનો વેષ ધારણ કર્યો હોય, પચમહાવ્રત પાલતા હોય, અને જિનેશ્વર મહારાજને આરાધન કરવાની સાથે લોકોને ધર્મોપદેશ આપતા હોય તેવાને મિથ્યાદષ્ટિ કેમ કહેવાય ? કેમકે શાસ્ત્રની અપેક્ષાએ જે મનુષ્યને શાસ્ત્રોક્ત કથનમાથી એકપણ અક્ષરની શ્રદ્ધા ઓછી હોય તો બાકીના બધા શાસ્ત્રોની રૂચિ છતા પણ તે મનુષ્યને મિથ્યાદષ્ટિ કહેવો જોઇએ એ નિશ્ચિત છે અને તેવા મિથ્યાદષ્ટિનો

મસર્ગ કરવો તેની પ્રશસા કરવી, તેનો પરિચય કરવો, તેને નમન કરવુ, અને તેને દાન વિગેરે આપવુ, યાવત્ વધર બોલાવ્યા તેની સાથે બોલવુ, તે પણ શ્રદ્ધાલુઓને કર્મબધનુ કારણ છે તો પછી જેઓ આશ્રવને અને પાપબધનના કારણોને સવર, નિર્જરા, ધમ, પુણ્ય અને મોક્ષના કારણો તરીકે પ્રરૂપવા તૈયાર થાય તેવા વર્તમાન જમાનામા સાધુના વેષને ધારણ કરનારા હોય તેટલામાત્રથી કેમ પૂજ્ય ગણી શકાય? યાદ રાખવાની જરૂર છે કે, મહાવીરમહારાજાના નિર્વાણ પછી થયેલા નિન્હવો સાધુવેષધારી હતા, પચમહાવ્રત પાલતા હતા, વિગેરે સમગ્ર સાધુની ક્રિયા કરતા હતા, છતા શ્રીજિનેશ્વરમહારાજાના સત્ય અને શુદ્ધ શાસનને અનુશરવાવાલા આચાર્યાદિ સકલ સંઘે તેઓને દૂરજ કર્યા જો કે વર્તમાન કાલમા તેવા અતિશય પ્રતાપી કે પૂર્વધર મહાત્મા નથી અને તેથી કોઈ એક પદાર્થ ઉત્થાપે કે વિપરીત પરૂપણા કરે તેવાને નિહ્નવ તરીકે જાહેર કરી નિહ્નવની કોટીમા બેસાડી શકાય નહીં તોપણ શાસ્ત્રોના સ્પષ્ટ પાઠોને ઉથલાવી તેના ઉલટા અર્થો કરે અને ઘાતકીપણું પ્રવર્તાવે તથા અનાચારને શાસ્ત્રના નામે પોષણ આપવા તૈયાર થાય, તેવાઓને મિથ્યાદૃષ્ટિ ગણવા, એતો દરેક શાસ્ત્ર જાણનાર અને શ્રદ્ધાવાલા મનુષ્યોની ફરજજ છે

પ્રશ્ન ૨૯–જિન આણા અને આચાર્યની આણા એ બેમા બલવાન કોને જાણવી?

ઉત્તર–બલવાન આણા શ્રીજિનેશ્વરદેવની છે આચાર્યની આણા જો જિન આણાનુસારી હોય તોજ પ્રમાણ થઈ શકે તે સિવાય પ્રમાણ ગણાય નહીં જિન આણાને લોપી

આચાર્યની આણા પ્રમાણે વર્તે, તેને દોષિત કહેલ છે

यदुक्त श्रीकल्पभाष्ये-' आणाइ जिणदाण, नहु बलियतरा हु आयरिअ आणा । जिण आणाइ परिभवो, एव ही गवो अविणओय ॥ १ ॥'

અર્થાત્-જિનેશ્વરોની આણાથી આચાર્યની આણા બલવાન કોઈ રીતે થઈ શકે નહી જો કદી તેમ કોઇ કરે તો જિન આણાનો પરિભવ થાય અને પોતે અહંકારી થાય અને વલી અવિનીતપણાની પ્રાપ્તિ થાય, એમ કહેલ છે શ્રીજિનઆણાએ અને પરંપરાએ પર્યુષણા ભાદરવા શુદી પચમીના છે, અને વલી અપવાદે આચાર્યની આચરણાએ ચોથના જાણવા જિન આણાથી તો પચમી જાણવી આચાર્યની આણા જિન આણાથી વધી શકે નહી, માટે જિન આણા પ્રમાણ કરવી જે પચમી ઉત્થાપે તે જિન આણા ઉત્થાપે છે, અને જિન આણાને જે ઉત્થાપે છે તેને જિન આણા ભગનો દોષ લાગે છે એટલાજ માટે કહેલ છે કે—

" तमेव सच्च निस्सक ज जिणेहिं पवेइय " इतिश्रीभगवती सूत्रवचनात्.

અર્થાત્-તેજ સાચુ અને સંદેહવિનાનુ જે જિનેશ્વરપરમાત્માઓએ કહેલ હોય એમ શ્રીભગવતીજી સૂત્રમા કહેલ છે માટે જિનાજ્ઞા પ્રમાણે પ્રવૃત્તિ કરિયે તોજ આરાધકપણું થાય અને જીવ કલ્યાણનુ ભાગીદાર બને।

પ્રશ્ન ૩૦-આગમ-સિદ્ધાન્ત-સૂત્રોક્ત આચારપર બહુ માન કરનારને શુ લાભ થાય ?

ઉત્તર-આગમ-અરિહતે પ્રરૂપેલ સિદ્ધાત તેમા કહેલ

આચારને આચરણ કરનાર-સ્વીકારી સેવનાર આત્મહિતૈષી પુરૂષ તેણે શ્રીતીર્થંકર, ગુરૂ ધર્માચાર્ય અને ધર્મ એ સર્વેને બહુમાનવાલા બનાવ્યા જુઓ આ તેનો પાઠ-

यदुक्त नवांगीवृत्तिकारकश्रीमदभयदेवसूरिभि श्रीआगमाष्टोत्तरिकाया यत–आगमे–' आगम आयरतेण, अत्तणो हियकखिणो । तित्थनाहो गुरु धम्मो, सव्वे ते बहु मन्निया'' ॥७॥ व्याख्या–आत्मन स्वस्य हितकाक्षिणा हितकामिना आगम अर्हत्प्रणीतसिद्धांतोक्तमाचार आचरता अभ्युपगच्छता जनेन तीर्थनाथोऽर्हद्गुरुर्धर्माचार्य धर्मश्च ते सर्वे बहुमानिता गौरविता. । अय भाव–आत्महितैषिणा येन श्रीसिद्धातो बहुमानितस्तदुक्त सर्वमप्यगीकृतमित्यर्थ । नतु जमाल्यादिवत् सिद्धांतैकदेशोप्यप्रमाणितोस्तीति, तेनार्हद्गुरुधर्मा बहुमानिता एव यश्चागमपदमेकमपि नागीकरोति स निह्नवपक्तौ सम्यक्त्वविकलो गण्यते । ' पयमवि असद्दहतो सुत्तुत्त मिच्छदिट्ठीओ ' इति वचनात् '' ॥

અર્થાત્-સ્વહિતવાછક પરમાત્માએ કહેલ આગમ આચરણાને આચરતા એવા ભવ્યાત્માએ તીર્થનાથ અરિહંત, ગુરૂ-ધર્માચાર્ય અને ધર્મ તે સર્વેને પ્રતિષ્ઠાવાલા કર્યા આનુ તાત્પર્ય એ છે કે-જે આત્મહિતના ઈચ્છનારે શ્રીસિદ્ધાતનુ બહુમાન કર્યું, એટલે તેમા કહેલ સર્વ સ્વીકાર્યું છે, પણ જમાલી આદિની માફક નહી, જેણે સિદ્ધાતનો એક ભાગ પણ અપ્રમાણ કરેલ નથી, તેથી તેણે સર્વને બહુમાનવાલા બનાવ્યા જે સિદ્ધાતના એક પણ પદને ન સ્વિકારે તે

નિહ્નવની પક્તિમા અને સમ્યક્ત્વ રહિત ગણાય છે કહેલ છે કે-સૂત્રમા કહેલ એક પદને પણ નહી સદ્દહતો મિથ્યાદષ્ટિ જાણવો એ પ્રકારે નવાગીવૃત્તિકાર શ્રીઅભયદેવસૂરિએ આગમઅષ્ટોત્તરિમા કહેલ છે

પ્રશ્ન ૩૧-જિન આણા ચોથની સવત્સરી કરવામા છે કે પચમીની સવત્સરી કરવામા છે?

ઉત્તર-જિનેશ્વર ભગવતોની આજ્ઞા પચમીની સવચ્છરી કરવામા છે પણ ચોથની કરવામા નથી કારણ કે શ્રમણ ભગવાન શ્રીમહાવીરસ્વામી મોક્ષ ગયા પછી નવશોત્રાણું વર્ષ પર્યંતતો અખડ રીતે ભાદરવા શુદી પચમીની સવચ્છરી ચાલી આવેલી છે, કેમ કે-શ્રીકાલકાચાર્ય તથા તેમના ગુરૂ વિગેરે સવ કોઇ શ્રીભાદરવા શુદી પચમીનીજ સવચ્છરી કરતા હતા ત્યારબાદ રાજાના આગ્રહના કારણે શ્રીકાલકાચાર્યને ન છૂટકે ચોથ કરવી પડી છે તો હવે પોતેજ વિચારો કે-જિનેશ્વરની આજ્ઞા ચોથની સવચ્છરી કરવામા છે? કે શ્રીપર્વ પચમીની સવચ્છરી કરવામા છે? અને નવશોનાણુ વર્ષશુધી ચતુર્વિધશ્રીસઘે શ્રીપચમીની સવત્સરી કરી અને કરે છે તે શુ શ્રીજિનઆણા વિના કરી હશે? અને કરતા હશે? એમ તો કોઇ રીતે માની શકાય નહી, કારણ કે શાસ્ત્રોમા તે સબધીના લેખો પડેલા છે તો તેથી ચોક્કસ જાણવુ કે શ્રીજિનેશ્વરની આજ્ઞા ભાદરવા શુદી પચમીની સવચ્છરી કરવામા છ, પણ બીજી તિથીમા નથી શ્રીનિશીથસૂત્રમા પાઠ છે કે પર્વમા શ્રીપર્વ ન કરે અને અપર્વમા શ્રીપર્વ કરે તો તેને પ્રાયશ્ચિત બતાવેલ છે જુઓ આ તે સૂત્ર પાઠ—

" जे भिक्खु पज्जोसवणाए ण पज्जोसवेइ अपज्जोसवणाए पज्जोसवेइ तस्स चउ गुरु पच्छित्तं"

અર્થાત્-જે સાધુ પજ્જુસણા પચમીમા ન કરે અને અપર્વમા કરે તેને ચારગુરૂપ્રાયશ્ચિત આવે અને શ્રીનિશીથચૂર્ણિમા પચમીને પર્વ અને ચોથને અપર્વ કહેલ છે તો હવે અપર્વ ચોથમા પજ્જુસણા કરવાની જિન આણા શી રીતે હોઇ શકે? જિનેશ્વરે તો અપર્વમા પર્યુષણા કરે તેને પ્રાયશ્ચિત દોષ બતાવેલ છે અને પર્વ પચમીમાજ પર્યુષણા કરવાની આજ્ઞા કરેલ છે

પ્રશ્ન ૩૨-શ્રીકાલકાચાર્યે ચોથની સવત્સરી કેમ કરી?

ઉત્તર-શ્રીનિશીથસૂત્રની ચૂર્ણિમા એમ બતાવેલ છે કે રાજાના કેવાથી ચોથની સવત્સરી તેમને કારણ અગે કરવી પડી છે પણ પોતાની ઇચ્છાથી કરી નથી તે સિવાય બીજો કોઈ હેતુ તેમા બતાવવામા આવેલ નથી

પ્રશ્ન ૩૩-અપર્વ ચોથમા શ્રીકાલકાચાર્યને પર્યુષણા કરવી પડી તેમા શુ કારણ નિશીથચૂર્ણિમા બતાવેલ છે?

ઉત્તર-જુઓ નિશીથચૂર્ણિનો પાઠ—

" पव्वेसु पज्जोसवेयव्व णो अपव्वेसु, सीसो पुच्छति इयाणि कह चउत्थीए अपव्वे पज्जोसविज्जति ? आयरिओ भणति कारणिआ चउत्थी अज्जकालगायरिएण पवत्तिआ, कह भण्णते कारणं ? अज्जकालगायरिओ विहरतो उज्जेणिं गओ, तत्थ वासावासं ठिओ, तत्थ नयरीए वलमित्तो राया, तस्स कणिट्ठो भाया भाणुमित्तो जुवराया, तेसिं भगिणी

भाणुसिरी नाम, तस्स पुत्तो बलभाणु णाम सो अ पगिइ भद्द-विणीययाए साहूण पज्जुवासति, आयरिएहिं से धम्मो कहिओ पडिबुद्धो पव्वाविओ अ, तेहि अ बलमित्त-भाणुमित्तेहिं रुट्ठेहिं कालगज्जो अ पज्जोसविओ निव्विसओ कओ। केइ आयरिआ भणति जहा-बलमित्तभाणुमित्ता कालगायरिआण भागिणेज्जा भवंति, माउलोत्ति काउ महंतं आयर करति अब्भुट्ठाणाइय त च पुरोहिअस्स अप्पत्तिअं भणइ अ एसो सुद्द-पासंडो वेदाइ-बाहिरो, रण्णो अग्गो पुणो पुणो उल्लवंतो आयरिएण णिप्पट्ठ पसिण वागरणो कओ, ताहे सो पुरोहिओ आयरिअस्स पदुट्ठो रायाण अणुलोमेहिं विप्परिणामेति-एरिसया महाणुभावा एते जेण पहेण गच्छति तेण पहेणं जति रण्णो गच्छति पयाणि वा अक्कमति तो असिव भवइ, तम्हा विसज्जेह ताहे विसज्जिआ। अण्णे भणति-रण्णा उवाएण विसज्जिआ, कह ? सव्वमि णगर रण्णा अणेसणा कराविआ ताहे णिग्गया, एवमादिआण कारणाण अण्णतमेण निग्गता, विहरन्ता पइट्ठाण नगर ते पट्ठिआ, पइट्ठाण समणसघस्स य अज्जकालगज्जेहिं सदिट्ठ, जावाहं आगच्छामि ताव तुब्भेहिं णो पज्जोसविअव्व। तत्थ य सायवाहणो राया सो अ सावओ सो अ कालगज्ज इत सोउण निग्गओ अभिमुहो समणसघोअ महाविभूईए पविट्ठो कालगज्जो, पविट्ठेहिअ भणिअ भद्दवयसुद्धपचमीए पज्जोसविज्जइ समणसघेण पडिवण्ण, ताहे रण्णा भणिअ तद्दिवस मम लोगाणुवत्तीए

इदो अणुजाएअव्वो होहित्ति साहूचेईएअ ण पज्जुवासेस्स ततो उद्दीए पज्जोसवणा किज्जउ, आयरिएहिं भणिअं ण वट्टति अतिक्कमितु, ताहे रण्णा भणिअ ता अणागय चउत्थीए पज्जोसविज्जइ, आयरिएहिं भणिअ एवं भवउ, ताए चउत्थीए पज्जोसविअ " इति निशीथचूर्णि दशमोद्देशके."

અર્થાત્-પર્વમા પર્યુષણા કરવી, અપર્વમા કરવી નહી શિષ્ય પુછે છે-હાલ કેમ અપર્વ ચોથમા પર્યુષણા થાય છે? ગુરૂ કહે છે-કારણિયા ચોથ આર્યકાલકાચાર્યે કરી તેનુ શુ કારણ? અને શી રીતે બન્યુ? આર્ય કાલકાચાર્ય વિચરતા ઉજ્જેણિમા ગયા, ત્યા ચોમાસુ રહ્યા તે નગરીમા બલમિત્ર રાજા છે તેનો નાનો ભાઈ ભાનુમિત્ર યુવરાજ છે તેમની બેન નામે ભાનુશ્રી તેણીનો પુત્ર બલભાનૂ નામે છે, તે પ્રકૃતિ-સ્વભાવે ભદ્રક અને વિનિત છે, સાધુઓની પર્યુપાસના-ભક્તિ કરે છે, આચાર્યે તેને ધર્મ સમજાવ્યો, તેને પ્રતિબોધ પમાડ્યો અને દીક્ષા આપી તે કારણે રૂષાયમાન થએલા બલમિત્ર ભાનુમિત્રે ચોમાસી રહેલા કાલકાચાર્યને દેશવટો-દેશનિકાલ કર્યો કોઈ આચાર્યો આપ્રમાણે કહેછે-બલમિત્ર અને ભાનુમિત્ર કાલકાચાર્યના ભાણેજ થાય છે, મામા છે એમ ધારીને ઉભા થવુ વિગેરે બહુ આદર કરે છે તે પુરોહિતને અપ્રીતિ કરતા થયુ, પુરોહિત બડબડવા લાગ્યો-આ શુદ્ર પાખડી વેદાદિબાહ્ય છે એ પ્રમાણે રાજાની પાસે વારવાર બોલતો તેને આચાર્યે નિરૂત્તર કર્યો-બોલતો બધ કર્યો ત્યારે તે પુરોહિત આચાર્યપર દ્વેષવાલો રાજાને અનુકૂલ

વચનોથી જુદા પરિણામવાલો-વિપરીત પરિણામવાલો કરતા બોલ્યો-એવા મહાનુભાવ એ જે માર્ગથી જાય ! તે માર્ગે જો રાજા જાય અથવા એમના પગલાઓ ચપાય તો ઉપદ્રવ થાય માટે તેમને વિદાય કરો ! ત્યારે વિદાય કર્યા બીજાઓ વળી આમ કહે છે-રાજાએ ઉપાયથી વિદાય કર્યા કેવી રીતે ? સર્વ નગરમા રાજાએ અનેષણીય કરાવ્યું તેથી નિકલી ગયા ઇત્યાદિ કારણોમાથી કોઇ પણ કારણસર નિકલી ગયા, વિચરતા પઇઠાણ નગર તરફ આવ્યા પઇઠાણ નગરમા પોતાના સાધુ સમુદાયને આર્યકાલકાર્યે સદેસો આપ્યો-જ્યા શુધી હુ આવુ છુ, ત્યા શુધી તમારે (નિવાસરૂપ) પર્યુ-ષણા નક્કી ન કરવા તે નગરમા સાતવાહન નામનો રાજા તે શ્રાવક (છે) તે કાલકાર્યને આવતો સાભલીને સન્મુખ ગયો અને સાધુસમુદાય (પણ) સન્મુખ ગયો મોટા આડ-બરે કાલકાર્યને પ્રવેશ કરાવ્યો અને પ્રવેશ કર્યા બાદ કાલકાર્ય બોલ્યા-ભાદરવા શુદી પચમીએ પર્યુષણા કરવાના છે, તે સાધુ સમુદાએ સ્વીકારી લીધુ ત્યારે રાજાએ કહ્યુ, તે દિવસે મારે લોકાનુવર્તિએ-જાતિ, તુષ્ટિને માટે ઇંદ્ર મહોત્સવ (ઇંદ્રયાત્રા) કરવાનુ છે, તેથી સાધુ, ચૈત્યની સેવા ભક્તિ નહી થાય, તેથી છઠની પર્યુષણા કરો ! આચાર્યે કહ્યુ, ઉલ્લઘાય નહી, ત્યારે રાજાએ કહ્યુ, તો આવતી ચોથે પર્યુષણા કરો ! આચાર્યે કહ્યુ એમ થાઓ તે કાર-ણથી ચોથે પર્યુષણા કરી આ પ્રમાણે નિશીથચૂર્ણિના દશમા ઉદ્દેશામા બીના બતાવેલ છે

આનુ સાર આ છે

ઉજ્જેણીનગરીમા ચોમાસુ રહ્યા હતા ચોમાસામા

અને વલી રજા વિના બલભાનુને દીક્ષા આપી રાજાના કોપે ત્યા દેશવટો મલ્યો ચોમાસામા વિહાર કરી પઇઠાણપુરમા આવ્યા ભાદરવા શુદી પચમીએ પર્યુષણા છે એમ પોતે જાહેર કર્યુ ત્યાના સાધુ સઘે તે વાત માન્ય કરી પણ રાજાએ માન્ય ન કરી રાજા શ્રાવક હતોને? હા, છતા આચાર્યનુ કથન માન્યુ નહી છેવટ રાજાએ ચોથની કરો ! એમ કહ્યુ, ત્યારે કાલકાચાર્યે ' એમ થાઓ ' એમ બોલ્યા તેનુ કારણ પર્યુષણા નજીકમા આવેલ છે, જો આ (રાજા)નું વચન માન્ય ન કરાય અને કદી આને પણ અરૂચિ થાય તો હવે શુ થાય ? આમ ધારીને કારણે ન છુટકે ચોથ કરવી પડી છે પણ ચલાવવા માટે કરી નથી એ બીના તો નિશીથચૂર્ણિના પાઠ ઉપરથી સ્પષ્ટ જણાય છે

નિશીથચૂર્ણિને માનનારાઓએ નીચે લખેલ બીનાઓ નિશીથચૂર્ણિમા સ્પષ્ટ બતાવેલ છે તે તરફ ધ્યાન આપવુ જોઇએ—

૧ આષાઢ ચોમાસી પ્રતિક્રમણ આષાઢ શુદી પૂનમે બતાવેલ છે, ચૌદશે બતાવેલ નથી

૨ કાર્તિકચોમાસી પ્રતિક્રમણ કાર્તિકશુદી પૂનમે બતાવેલ છે, કાર્તિકશુદી ચૌદશે બતાવેલ નથી

૩ કાર્તિકવદી એકમનો વિહાર કરવાનો બતાવેલ છે, પણ કાર્તિકશુદી પૂનમનો સાધુઓને વિહાર કરવાનો બતાવેલ નથી

૪ પર્વમા પર્યુષણા કરવી બતાવેલ છે, પણ અપર્વમા પર્યુષણા કરવી બતાવેલ નથી

૫ ચોથને અપવ કહેલ છે પણ પર્વ કહેલ નથી
વસ્ત્ર રંગનારને પ્રાયશ્ચિત બતાવેલ છે પણ વિધિ નથી
૭ પાચ પાચ દિવસની વૃદ્ધિ કરવી, કલ્પસ્થાપનમર્યાદા બતાવેલ છે પણ સઘની આજ્ઞાએ વિચ્છેદ ગયાની બીના બતાવેલ નથી

આ ઉપર બતાવેલ સાત બાબતને ન માને, તે નિશી ચચૂર્ણિને માને છે એમ કેમ કહેવાય?

નિશીથચૂર્ણિમા તો ચોથ કેમ થઈ? એ શકાનું સમાધાન ચરિતાનુવાદે કરેલ છે નિશીથચૂર્ણિકારનો એવો અભિપ્રાય નથી કે હવે બધાએ ચોથ કરવી। અને ચરિતાનુવાદે જે બીના હોય તે વિધિવાદમા કેવી રીતે સમાવેશ થઈ શકે? અપવાદસિદ્ધાંતોને ઉત્સર્ગમા ન મુકી શકાય અપવાદ તે અપવાદ રૂપેજ રહે, અને ઉત્સર્ગ-સૂત્રો તે ઉત્સર્ગ-સૂત્ર રૂપેજ રહે આ સિવાય બીજી સાત ઉપર બતાવેલ બીનાઓ નિશીથચૂર્ણિમા છે તે તરફ કેમ ધ્યાન દેવાતું નથી? એમા જે જે બીનાઓ બતાવેલ છે તે તે શ્રદ્ધાપૂર્વક માન્ય થાય તોજ તે સૂત્રની ચૂર્ણિ માની ગણાય પોતાને અનુકૂલ પડતુ માનીએ તે સિવાય લેખ છતા પણ ન માનીએ તો તે નિશીથચૂર્ણિ માની કેમ ગણાય? ઉપર બતાવેલ સાતબીનાઓ નિશીથચૂર્ણિકાર લાવેલા છે તે ખાશ ધ્યાનમા લેવા જેવી છે

પ્રશ્ન ૩૪-પછીથી ચાલી કેમ હશે?

ઉત્તર-રાજાના આગ્રહથી ચોથની સવચ્છરી કર્યા પછી શ્રી કાલકાચાર્ય તેજ સાલમા કાલ કરી ગયા પછીથી

તેમના શિષ્યોએ ચલાવેલ હોવી જોઇયે, પણ ક્યા હેતુથી ચલાવી તેનો કાઇ પણ ખુલાસો કોઈ ગ્રન્થમા નથી

પ્રશ્ન ૩૫–શ્રીકાલકાચાર્યે રાજાના કારણે કરલ, ચોથ બધા ગચ્છોમા ચાલી કે કેમ ?

ઉત્તર–શ્રીકાલકાચાર્ય રાજાના કેવાના કારણે કરેલ ચોથની સવચ્છરી બધા ગચ્છોમા ચાલી નથી કિંતુ એમના પોતાના ગચ્છમા તેમના કાલ કરી ગયા પછી ચાલી છે તેમનો ભાવડહેરા ગચ્છ છે તે સિવાય સર્વ ગચ્છોમા ભાદરવા શુદી પચમીનીજ સવચ્છરી ચાલતી હતી સર્વે ગચ્છોમા ચોથની સવચ્છરી કરતા હતા એવો પ્રાચીન ગ્રન્થોમા કોઈ જગ્યાએ લેખ છે નહીં માટે ભાદરવા શુદી પચમીની સવચ્છરી સર્વ ગચ્છોમા થતી હતી એ ચોક્કસ જાણવુ

પ્રશ્ન ૩૬–અત્યારે આ બધા ચોથની સવચ્છરી કરી રહ્યા છે તે કયારથી ?

ઉત્તર–અત્યારે બધા જૈનો ચોથ ની સવચ્છરી કરતા નથી, પણ માત્ર તપગચ્છમા અને ખરતરગચ્છમા થાય છે, અને તે પણ વિક્રમ સવત્ ૧૨શોની સદીના અરસામા ચાલેલ છે તેના પહેલા એક ભાવડહગ ગચ્છમા કાલકાચાર્ય પછી ચોથની સવચ્છરી થતી હતી તે સિવાય સર્વ ગચ્છોમા ભાદરવા શુદી પચમીની સવચ્છરી પ્રવર્તતી હતી

પ્રશ્ન ૩૭–વિક્રમસવત્ ૧૨શોની સદીના વખતથી ચાલેલ છે તેની શી ખાત્રી કે, ત્યારથી બીજાઓમા ચાલી ?

ઉત્તર–વિક્રમસવત્ ૧૨શે ની સદીના લગભગથી પહેલા થએલા આચાર્યોએ પોતાના બનાવેલા ગ્રન્થોમા ભાદરવા શુદી પચમીની સવચ્છરી કરવાનુ લાવેલા છે, પણ ચોથ

કરવાનુ તેમા નામ નિશાન પણ નથી એ ખાત્રી સમજવી કેવળ શ્રી કાલકાચાર્યના સતાનીયાઓ ચોથની સવચ્છરી કરતા હતા તેમને મુકીને સર્વત્ર જૈનોમા ભાદરવા શુદી પચમીની સવચ્છરી ચાલતી હતી

પ્રશ્ન ૩૮–શ્રીકાલકાચાર્યે રાજાના આગ્રહથી ચોથની સવચ્છરી કરી તે સમસ્ત હિદુસ્તાનના જૈનાચાર્યોએ સ્વીકારી, એમ આજના કેટલા એક સવેગી સાધુઓ વિગેરે કહે છે તે કેમ?

ઉત્તર–તે બીના સાચી નથી, કારણકે તે હકીકત સાબીત કરવામા શ્રીજૈનપૂર્વાચાર્યોના લેખ કોઈપણ પ્રાચીન જૈન ગ્રન્થોમા નથી તેમજ આપણે સ્વબુદ્ધિથી વિચારવાનુ કે તે કાલમા આજની માફક ટપાલ, ટેલીફોન, રેલગાડી, મોટર, બાઇસિકલ, એરોપ્લેન–વિમાન અને વાયર્લેસ વિગેર સાધનો પણ ન હતા, તો આખા હિદુસ્તાનમા સવ જૈનાચાર્યોને ટુકા સમયમા શી રીતે ખબર આપી હશે? અને શી રીતે બધા આચાર્યો સામેલ થયા હશે? આ બીના કોઈ રીતે આપણી બુદ્ધિમા બેસે તેવી નથી તેમ તે બીનાનુ પ્રમાણ કોઇપણ પ્રાચીન સિદ્ધાતો કે ગ્રન્થોમા નથી, જેથી આપણે સ્વીકારી શકિયે, કિતુ પઇઠાણ પુરના સમપુસઘે તે વાત સ્વીકારી એવા અક્ષર નિશીથચૂર્ણિના છે અને તે શબ્દો પણ શઠ, કારણકે–જે નગરમા–એટલે પઇઠાણપુરમા રાજાના કહેવાથી શ્રીકાલકાચાર્યને ચોથનીસવત્સરી કરવી પડી તેમના અનુયાયીઓને પણ તે કરવી પડે એ ન બનવા યોગ્ય નથી વળી બધાએ ગચ્છોના જૈનાચાર્યોને શુ કારણ પડયું હતું? કે જેથી તેઓ બધાય ગચ્છવાલા આચાર્યો

ચોથની સવચ્છરી કરે? નીયમ તો એ છે કે જેને કારણ પડયુ હોય તે કરે, તો તે વ્યાજબી ગણાય તેમવલી બધા જૈનાચાર્યોના તે શ્રીકાલકાચાર્ય ગુરૂપણ ન હતા, કે જેથી બધા ગચ્છના જૈનાચાર્યો તેમ કરે તેમજ વળી શ્રીકાલકાચાર્યે ચોથની સવત્સરી ચલાવવા માટે કાંઈ ફરી ન હતી કે જેથી બધાએ ગચ્છના જૈનાચાર્યોને હુકમ કરી ચોથની સવત્સરી કરાવે? તેમણે તો ન છુટકે કરી હતી

પ્રશ્ન ૩૯—શ્રીકાલકાચાર્ય સમસ્તજૈનાચાર્યોના ગુરૂ કેમ ન હતા? અ યારે વિચરતા સાધુઓને પૂછતા તેઓમાથી કેટલાએક કહે છે કે સમસ્તજૈનાચાર્યોના ગુરૂ હતા તેનુ કેમ?

ઉત્તર—જો તેઓ કેતા હોય કે તે શ્રીકાલકાચાર્ય અમારા સર્વના ગુરૂ હતા, તો તે શ્રીકાલકાચાયનુ નામ પોતાના ગચ્છની પટ્ટાવલીમા પટ્ટધર તરિકે કેમ નથી? અને જો તેઓ કહે કે, છે! તો બતાવો! તમારી તપાગચ્છની પટ્ટાવલીમા પટ્ટધર તરીકે કેટલામા તે શ્રીકાલકાચાર્ય પટ્ટધર થયા છે, અને તેમની એટલે શ્રીકાલકાચાર્યની પાટે કોને ગણો છો? તે બતાવવુ જોઇયે. શું બતાવે હોય તોને?. વળી તેમને ગુરૂ તરીકે માને તો તેમના ગચ્છની સમાચારી કરવી જોઇએ, તે સમાચારી 'સુધર્મગચ્છપરીક્ષા' મા આ પ્રમાણે પૃષ્ઠ ૩૬ મા બતાવેલ છે—

સુગપ્રધાન કાલિકસૂરિને, કહે તેહ ન વિચારે મને,
કાલિકસૂરિ કવણગચ્છ થયો, કવણ આચાર તિણે થાપાયો ૮૭
તાસુ ગચ્છ ભાવડહેરો સહી, પચ્ચખાણુ વદણ તેણે નહિ,
પહેલો પડિક્કમે ઇરિયાવહી, સામાયકવિધિ પછે કહી ૮૮

પાખી ચઉમાસી ચઉદશે, કરે પજ્જુસણ ચઉથે રસે,
કરે પ્રતિષ્ઠા જેણીવાર, માંડે નાહિ વિશેષ તેવાર ૮૯
પહેર કંકણ ને મુદ્રડી, બાજુબંધ બહિરખી જડી,
સ્નાન કરે બાધે નવગ્રહી, સદશ જુઅલ પહેરે સહી ૯૦
કર વિલેપણ રૂડા ગાત્ર, સંઘ સઘાતે કરે જનજાત્ર,
માલારોપણ ને ઉપધાન, તે તો માને હોય નિદાન ૯૧
મહાનિશીથ ન તે સદ્દહે, શ્રાવકને ચરવળુ નવિ કહે,
દિનપ્રતી દેવીની થુઈ ચાર, ઓઘે દરી પ્રલબ વિચાર ૯૨
યુગપ્રધાનકાલિકગુરૂતણો, કાઉસ્સગ્ગકરેચિહુ લોગસ્સતણો,
અતર પડિક્કમણે પુણ જોય, એવા બોલ ઘણા તિહાં હોય ૯૩
ન કરે બોલ ઘણા જે ઈસા, યુગપ્રધાન તિણે માન્યા કીસા,
એહ માંહે જેહ કાઢે ખોડ, ઉભય ભ્રષ્ટ માંહે તે જોડ ૯૪
નવિમાની તેણે જિનવરઆણ કાલિકસૂરિ કર્યા અપ્રમાણ
તો તિહાં આરાધકપણું કિસ્યું, પડ્યા પ્રવાહે ન જાણે ઈસ્યું ૯૫
કેઈ કહે કહ્યો શ્રી મહાવીર, કાલિકસૂરી હોશે ગંભીર,
તે ચોથે કરશે એ પર્વ, એ પણ કલ્પિત ઉત્તર સર્વ ૯૬
સૂત્ર ન કાલિકગુરૂનું નામ, તો કિમ કહીએ પજુસણઠામ,
જાણ હશે તે જોશે સૂત્ર, પાપ ભીરૂ ટાલશે ઉત્સૂત્ર ૯૭
પાટ સત્તાવીશમાંહે નહીં, કાલિકસૂરી વિચારો સહી,
ભાવકરાતણા ગચ્છ ટાલ, પાટ નામમાંહે મ નિહાલ ૯૮
પણ છે લોક કદાગ્રહ ભર્યો, લીધા બોલ કહે અનુસર્યો,
હોશે વિવેકી તે જાણશે, પોતાનો મત નવિ તાણશે ૯૯
જિનભાષિત આગમ અનુસાર, કરે થાપના સૂત્ર વિચાર,
તેહતણા સવિ સરશે કાજ, લેશે અવિચલપદનું રાજ ૧૦૦
ઉપર બનાવી એ પ્રમાણે તેમના ગચ્છની સમાચારી ન કરે

તેણે કાલકાચાર્યને ગુરૂ તરીકે માન્યા કેમ ગણાય બોલવા માત્રથી ગુરૂ ન માની શકાય

પ્રશ્ન ૪૦–મહાન્ જૈનાચાર્યો જેવા કે–શ્રીહરિભદ્રસૂરિ, શ્રીઅભયદેવસૂરિ અને કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રીહેમચદ્રસૂરિ વિગેરે શુદી પચમીની સવત્સરી કરતા હતા કે ચોથની? કેટલાએક એમ કહે છે કે તેઓ ચોથની કરતા હતા તેમા શુ સાચુ સમજવુ?

ઉત્તર–તેઓ ભાદરવા શુદી પચમીની સવત્સરી કરતા હતા, છતા પણ કોઈ કહે કે તેઓ ચોથની કરતા હતા તો તેમને પૂછવુ જોઈયે કે તમે શ્યા આધારે કહો છો? તે સબધમા તેઓશ્રીનો લેખ કોઈ પણ ગ્રન્થમા છે? તેઓના બનાવેલા ઘણા ગ્રન્થો છે તેમા કોઈ પણ ગ્રન્થમા ચોથની સવત્સરી કરવી એવો લેખ તેઓએ લખ્યો છે? એવો લેખ તો તેમણે કોઈ પણ પોતાના બનાવેલા ગ્રન્થોમા કરેલ નથી કિન્તુ તેઓએ પોતાના બનાવેલા ગ્રન્થોમા ભાદરવા શુદી પચમીને માટે લખાણ કરેલ છે હવે વિચારવુ જોઇએ કે તેઓ ચોથ કરતા હતા કે પચમી? નીયમ તો એવો છે કે જે કરતા હોય તે પોતાના ગ્રન્થોમા લાવે અને ન કરતા હોય તે ન લાવે એ ઉપરથીજ સિદ્ધ થાય છે કે તેઓ ભાદરવા શુદી પચમીનીજ આરાધના કરતા હતા

પ્રશ્ન ૪૧–શુ હરિભદ્રસૂરિ પોતાના લખેલા ગ્રન્થોમા પચમીના દિવસે શ્રીપર્વ કરવાનુ લાવેલા છે?

ઉત્તર–હા, શ્રીહરિભદ્રસૂરિજી સ્વકૃત પચાશકજી ગ્રન્થમા ભાદરવા શુદી પચમીના દિવસે શ્રીપર્વ કરવાનુ

લાવેલા છે જુઓ જૈનધર્મ પ્રસારક સભા તરફથી છપાએલ શ્રીપંચાશકજી ગ્રન્થના પત્ર ૨૭૩ મા *ખીના છે જે કરતા હોય તે લાવે ચોથે પયુષણા પર્વ કરવાનુ તેઓ પોતાના કરેલા કોઇ પણ ગ્રન્થમા લાવેલા નથી

પ્ર૦ ૪૭–નવાંગીટીકાકાર શ્રીઅભયદેવસૂરિ ચોથે પયુ-ષણા પર્વ કરવું, એમ કોઈ પણ જગ્યાએ લાવેલા છે?

ઉત્તર–ના, તેનાથી ઉલટુ ભાદરવા શુદી પંચમીના દિવસે શ્રીપર્વ કરવાનુ લાવેલા છે જુઓ શ્રીસમવાયાંગસૂત્ર ટીકા પત્ર ×૮૧મા (આગમસમિતિવાળી આવૃત્તિ) તથા

पंचाशके सप्तदशपंचाशकस्य गाथा-'चउम्मासुक्कोसो, सत्तरि राइंदिया जहण्णाउ। थेराण जिणाण पुण णियमा उक्कोसओ चेव ॥ ३९ ॥ व्याख्या-चत्वारो मासाः समाहृताश्चतुर्मासं तदेव चातुर्मासं तद्यावत्। उत्कर्षः उत्कृष्टः, आषाढ्याः कार्तिकीं यावदित्यर्थः। सप्तति रात्रिंदिवान्यहोरात्राणि यावत्। जघन्यस्तु जघन्यः पुनः, भाद्रशुक्लपंचम्याः कार्तिकीं यावदित्यर्थः। केषामयं पर्युषणाकल्प इत्याह स्थविराणां स्थविरकल्पिकानां। जिनानां पुनर्जिनकल्पिकानां तु। नियमादवश्यतया निरपवादत्वात्तेषां। उत्कर्षक एवोत्कृष्ट एव, चतुर्मासभावेत्यर्थः ॥ ३९ ॥

× 'समणे भगवं महावीरे वासाणं सवीसइराए मासे वइक्कंते सत्तरिएहिं राइंदिएहिं सेसेहिं वासावासं पज्जोसवेइ' वृत्ति-समणे इत्यादि वर्षाणां-चातुर्मासप्रमाणस्य वर्षाकालस्य सविंशतिरात्रे विंशतिदिवसाधिके मासे व्यतिक्रान्ते पंचाशति दिनेष्वतीतेष्वित्यर्थः सप्तत्यां च रात्रिदिनेषु शेषेषु भाद्रपदशुक्लपंचम्यामित्यर्थः, वर्षास्वावासो वर्षावासः-वर्षावस्थानं 'पज्जोसवेइ' त्ति परिवसति सर्वथावासं करोति,

†આગમઅષ્ટોત્તરી ગ્રન્થમા પણ લાવેલા છે

પ્રશ્ન ૪૩–કલિકાલસર્વજ્ઞ કુમારપાલનૃપપ્રતિબોધક પૂર્ણતલગચ્છીય શ્રીહેમચન્દ્રસૂરિ સ્વકૃત ગ્રન્થોના કોઈપણ સ્થળમા ચોથના દિવસે શ્રીપર્વ કરવાનુ લાવ્યા છે કે કેમ?

ઉત્તર–ના,ને શ્રીહેમચન્દ્રાચાર્યે પોતાના કરેલ કોઈપણ ગ્રન્થમા તે બીના લાવેલા નથી, અને જો કોઈ કહે કે–લાવેલા છે તો તેની પાસે તે ગ્રન્થનુ નામ તથા તેનુ અધિકાર પૂછી જાણી લેવુ જોઈયે મોઢાની વાત ન ચાલે, લેખ હોય તોજ પ્રમાણ ગણાય હાલના સમયમા મોઢાના ગપ્પા બહુ ચાલ્યા કરે છે

પ્રશ્ન ૪૪–'વડાકલ્પનો છઠકરીને વીરવખાણ સુણીજે જી' એમ પ્રભુ સ્તુતિમા બોલે છે,તે કોઈપણ શાસ્ત્રમા હશે?

पचाशति प्राक्तनेषु दिवसेषु तथाविधवसत्यभावादिकारणे स्थानान्तरमप्याश्रयति भाद्रपदशुक्लपंचम्या तु वृक्षमूलादावपि निवसतीति हृदयमिति ॥

† यदुक्तम् आगमअष्टोत्तरिकामा-' आवस्सयाइकरण, इच्छा मिच्छाइ दसविहायरण । चिइवदणपडिलेहण, सव च्छरपव्वपव्वतिही ॥ १ ॥ उदयतिहीण ठवणा, विणयाइ सुसाहुमाणदाणाण । इत्थवि का? आयरणा, बलबुद्धि का? निहावेइ ॥ २ ॥ इति

અર્થાત્—આવશ્યકાદિક કરવામા ઇચ્છામિચ્છાદિ દશ પ્રકારની સામાચારિમા, ચૈત્યવન્દનમા, પડિલેહણમા, સવત્સરીપર્વમા, પર્વતિથિઓમા, ઉદયતિથિની સ્થાપનામા, વિનયાદિકમા, સુસાધુને માન દેવા કરવામા, ઈત્યાદિ કાર્યોમા, આચરણા તે શી? એમા તે બલબુદ્ધિની શી? હાની આવે છે''' ॥ ૨ ॥

ઉત્તર-ના, તે બીના સિદ્ધાંત-શાસ્ત્રોમા જોવામા આવેલ નથી હમણાના મુનિ-યતિયોએ વિચાર્યા વિના જોડિ નાખેલ છે, કારણ કે આ સૂત્રનું નામજ કલ્પસૂત્ર છે કાંઈ તેનુ નામ બૃહત્કલ્પસૂત્ર નથી બૃહત્કલ્પસૂત્ર તો જુદોજ છે તો પછી કલ્પની અંદર બૃહત્કલ્પ કયાથી પ્રવેશ કરી ગયો મતલબ કે કલ્પ તે બૃહત્કલ્પ શીરીતે બની શકે ? અને કલ્પ શબ્દે મુનીયોનો આચાર એ પ્રમાણે વૃત્તિકારો અર્થ કરે છે તો પછી જિનચરિત્રોને બૃહત્કલ્પ રીતે કહી શકાય ? આ બધી બીના વિચાર તેને સમજાય તેવી છે

પ્રશ્ન ૪૫-દોઢ માસધર, માસધર, પક્ષધર એ વિગેરે ધરોની પ્રથા જે ચાલી છે, તેનો લેખ શાસ્ત્રોમા હશે કે ?

ઉત્તર-તેનો લેખ શાસ્ત્રોમા જોવામા આવેલ નથી પણ અઠ્ઠાઇયોનો લેખ શાસ્ત્રોમા છે, અને એ પ્રથા તો પાછલથી ચાલેલ છે ભોલા લોકોને એ સબધી વિચાર હોતો નથી તેઓ તો એમજ સમજે કે બધુ શાસ્ત્રોથીજ ચાલે છે

પ્રશ્ન ૪૬-અઠ્ઠાઇયો કેટલી ? તેમા શાસ્વતી કેટલી ? અને અશાસ્વતી કેટલી ?

ઉત્તર-‡શ્રીજીવાભિગમસૂત્રમા અઠ્ઠાઇયો ચાર બતાવેલ

---

‡ जीवाभिगमसूत्रे- तत्थण बहवे भवणवइ-वाणमंतर-जोइसियवेमाणिया देवा तिहिं चउमासियहिं पज्जोसवणाए अ (अण्णेसु बहूसु जिणजम्मणणिक्खमणणाणुप्पत्तिपरिणिव्वाण माइएसु य देवकज्जेसु य देवसमुदएसु य देवसमिईसु य देवसमवाएसु य देवपओयणेसु य एगंतओ सहिता समुवागआ समाणा पमुइय पक्कीलिया) अट्ठाहिआओ महा महिमाओ करेमाणा पालेमाणा सुहसुहेण विहरति ’।

છે ત્રણ ચોમાસીની અને એક પર્યુષણાની એટલે ૧-આષાઢ શુદી પૂનમની, ૨-કાર્તિક શુદી પૂનમની, ૩-ફાલ્ગુણ શુદી પૂનમની અને ૪-ભાદરવા શુદી પચમીની આ ચાર તિથીપર્વમા ચારે નિકાયના દેવતાઓ પોતાના સુખચેનને મુકી શ્રીનદીશ્વર દ્વીપે જઈ શાસ્વતા જિનેશ્વરોની પૂજા, મહિમા ઓચ્છવ વિગેરે કરી ધર્મની મહિમાકરે છે સદાના કાલમાટે નીયમ પરમાત્માએ શ્રીજીવાભિગમસૂત્રમા બતાવેલ છે અને આસોમાસની અઠ્ઠાઈ તથા ચત્રમાસની અઠ્ઠાઈ એ બે અઠ્ઠાઈઓ પછીના આચાર્યો લાવેલા છે અને તે શ્રીઉત્તરાધ્યયનસૂત્રની ટીકામા છે અને તેને શાશ્વતી તરિકે માને છે પણ તેનો લેખ ચાર અઠ્ઠાઈની માફક ખુલ્લો પાઠ કોઈ સિદ્ધાતમા નથી એમ છ અઠ્ઠાઈઓ ગણાય છે

પ્રશ્ન ૪૭-ચોથ કર્યા પછે બીજે વર્ષે પચમી થાય નહી કેટલાએક એમ કહે છે કે એક દિવસ વધી જાય તે કારણને લીધે શ્રીકાલિકાચાર્યે બીજે વર્ષ પચમી કરી નથી, તો તેનુ કેમ?

ઉત્તર-એ એમનુ કહેવુ ઠીક નથી, કારણ કે શ્રીકાલકાચાર્ય તો તેજ સાલમા કાલ કરી ગયા છે બીજાપર્યુષણાપર્વ શુધી તેઓ રહ્યા નથી, અને એક દિવસ વધી જાય એવી યુક્તિ કરવી તે પણ વ્યાજબી નથી કારણ કે દિવસ વધી જવાના ભયથી જો નજ થાય તો પ્રાયે વિક્રમ સવત્ ૧૯૫૨ ની સાલમા પેટલાદ ગામમા મુનિઆણદસાગરજી વિગેરે ત્રીજની સવચ્છરી કરી હતી, અને એ સિવાય બધેસ્થલે જૈનોમા ભાદરવા શુદી પચમીની સવચ્છરી થઈ હતી તો હવે ત્રીજ કરનારને સદાય ત્રીજ કરવી જોઈયે,

કારણ કે ચોથ કરે તો એક દિવસ વધી જાય અને અન તાનુબંધિ હોવના ભાગીદાર થવુ પડે માટે ત્રીજજ કરવી જોઇયે, પણ તેમ કરતા દેખાતા નથી તો હવે તેમને અનતાનુબંધિ લાગવુ જોઇએ અને તે વખતે સર્વત્ર પચમીની સવચ્છરી કરનારાઓએ દરવરસે પચમીનીજ કરવી જોઇએ તેમ પણ થએલ નથી માટે એતો એક ભ્રમમા નાખવાની યુક્તિ છે અને જો એમજ હોય તો "ભાદરવા શુદી પચમીની રાત્રી ઓલગવી નહી" એમ સૂત્રમા સૂત્રકારે લખે છે, તે નીયમ કેમ રહી શકે? એ પણ વિચાર કરવો જોઇયે જે કાઈ કારણે કરાય તે સદાને માટે હોય નહિ, અને જે સદાને માટે હોય તે કારણિક પણ ન ગણાય આ વાતતો બરાબર સમજી શકાય તેવી છે જિનવચનાનુસારે વિચાર કરે તે સમજી શકે તેમ છે

પ્રશ્ન ૪૮–શ્રીકાલકસૂરિ બીજે વરસે પચમીના શ્રીપવ કરે તો તેમને અનતાનુબધી થાય?

ઉત્તર–અનતાનુબધી કોને થાય? જે દેવસી, રાઈ, પખ્ખી, ચોમાસી અને સવચ્છરીમા પણ ન ખમાવે અને કષાય વએલ હોય તેને તેમજ રાખે તેને અનતાનુબધી થાય કાલકસૂરિ આચાયતો પ્રતિક્રમણ રોજ કરતા હતા "जे मे केइ कसाया सव्व तिविहेण खामेमि" આ પાઠ આયરિય ઉવજ્ઝાયમા આવે છે એ પ્રમાણે ખમાવનારને અનતાનુબધી રીતે થાય તે વિચારજો

પ્રશ્ન ૪૯–ગીતાર્થ આચરેલી કઈ આચરણા પ્રમાણ?

ઉત્તર–સમર્થ ગીતાર્થ લાભાલાભ જાણી સ્વસમુદાયમા સાધુઓના હીતાહીતને માટે જે જે આચરે તે તે પ્રમાણ

ભૂત થાય, પણ કાલકસૂરિયે તો રાજાનુ વચન ગણવાની ખાતર-જ ન 'છુટકે' કરેલ છે, તેમા સાધુઓનો તો કાંઈ પણ હીત રહેલ નથી સાધુઓનો હીત તો શ્રીમહાવીરપ્રભુની પરંપરાનુગત શ્રીપર્વ આરાધવામાજ છે પચમીને છોડીને ચોથ આરાધન કરવાથી અધિક લાભ જેવુ જણાતું નથી સદા તેમજ વર્તવા માટે આચાર્યની આજ્ઞા પણ નથી જો આજ્ઞા હોય તો બતાવવી જોઈએ

પ્રશ્ન ૫૦–કેટલાએક એમ કહે છે કે શ્રીવીરભગવાન ભાખી ગયા છે કે–કાલકાચાર્ય થશે અને ચોથની સવત્સરી ચલાવશે એ પ્રમાણે પરમાત્માએ કોઈપણ સૂત્રમા ફરમાવેલ છે? અને પ્રભુએ કહેલ છે એમ જે કહે છે તે બીના સાચી હશે?

ઉત્તર–શ્રમણ ભગવાન શ્રીમહાવીરસ્વામીએ પ્રકાશ કરેલ આગમ વાણી તેમા આ બીના બીલકુલ નથી હાલમા પરમપૂજ્યતરિકે મનાતા ૪૫ આગમ સૂત્ર–સિદ્ધાંતો છે, તેમા કોઇ જગ્યાએ પ્રશ્નમા પૂછેલ હકીકત આવેલ નથી શ્રીભગવતની વાણી હોય તો સૂત્રોમાજ હોય સૂત્ર સિવાય ભગવતની વાણી હોય નહી અને સૂત્ર સિવાયની વાણીને શ્રીભવતની વાણી કહી શકાય નહી એતો પેલા પક્ષી શ્રદ્ધા થવીજ જોઇયે સૂત્ર સિવાયની વાણી માગ તમારા જેવા છદ્મસ્થ દષ્ટિરાગીએ પ્રભુના નામે જોડી કાઢેલાને ભગવતની વાણી તરિકે માની લઇએ તો સૂત્ર–સિદ્ધાતનો બહુમાન પછી ક્યા રહ્યો દીવાલીકલ્પનુ નામ લે છે તે કેમ? દીવાલીકલ્પના કર્તા કાંઈ ભગવાન થોડાજ છે તેમજ વળી દીવાલીકલ્પ એક નથી જુદા જુદા આચાર્યોના કરેલા

છે અને તે પણ દીવાલીકલ્પો શ્રીકાલકાચાર્યના પછીના કાલમા થએલા આચાર્યોના બનાવેલા છે અને તેમા એક સાચી બનતી હકીકત પણ નથી એવા દીવાલી કલ્પોને ભગવાનના કહેલા કેમ માની શકાય પોતે માની લીધેલ વસ્તુને સત્ય ઠેરાવવા માટે પરમાત્માનુ નામ લઇ કહેવુ કે એતો પ્રભુએ પ્રકાશ કરેલ છે, આથી તો મોટા પાપનો ભાગીદાર થવાય છે પરમાત્માને તે બીના પ્રકાશિત કરવી હોત તો શ્રીભગવતીસૂત્રમાજ કરત, ત્યા પ્રસગ છે છતા પણ ત્યા તે બીના છે નહી માટે તમારે ચોક્કસ સમજવુ કે પાછલના આચાર્યોએ પોતાને અનુકૂલ પડતી બાબતોને પ્રભુના નામે જોડી નાખેલી છે

પ્રશ્ન ૫૧-પહેલા તથા છેલ્લા તીર્થંકરના સ્થવિર-કલ્પિ સાધુઓને ચોમાસી તથા પર્યુષણા ક્યારે કરવી?

ઉત્તર-પ્રવચનસારોદ્ધારમા પહેલા તથા છેલ્લા તીર્થંકરના સ્થવિરકલ્પિ મુનિઓ ચોમાસી પૂનમની કરે અને પર્યુષણા ભાદરવા શુદી પચમીના કરે આ પ્રમાણે પ્રવચનસારોદ્ધારમા[1] બતાવેલ છે એટલે આષાઢી પૂનમ તથા કાર્તકી પૂનમ ચોમાસી માટે કહેલ છે પણ ચૌદશ ચોમાસી માટે કહેલ નથી તેમજ પર્યુષણા ભાદરવા શુદી પાચમના કહ્યા છે પણ ચોથના કહ્યા નથી

---

१ प्रवचनसारोद्धार पत्र १८५ (सूरत दे ला]
गाथा—चाउमासुक्कोसो, सत्तरि राइंदिया जहन्नोउ। थेराण जिणाण पुण, नियमा उक्कोसओ चेव ॥ ६८८ ॥ व्याख्या-चतुर्णां मासाना समाहारश्चतुर्मास तदेव चातुर्मास तद्भाव दुत्कर्ष उत्कृष्ट पर्युषणाकल्प, आषाढपूर्णिमाया कार्तिक पूर्णिमा यावदित्यर्थ जघन्य पुन सप्तति रात्रिन्दियानि-

પ્રશ્ન ૫૨–જે કારણિક તે અપવાદ કહેવાય, તો તે અપવાદ નિરંતર સેવાય ખરો ?

ઉત્તર–ન સેવાય, અને જો સેવે, તો તેને શાસ્ત્રકારોએ પ્રાયશ્ચિત બતાવેલ છે જેમ જુઓ નિશીથસૂત્રમા કહેલ છે કે ‘ અપર્વમા પજ્જુસણુ કરે અને પર્વમા પજ્જુસણુ ન કરે તો તેને ચાર ગુરૂનુ પ્રાયશ્ચિત આવે ’ પણ હમણા તો કારણિક કે અપવાદ કોને કહીએ તેનો ખ્યાલ થોડાનેજ હશે બાકી તો અંધપરંપરાજ ચાલે છે સમજીને પ્રવૃત્તિ કરનારા વિરલા જોવામા આવે છે

પ્રશ્ન ૫૩–તીર્થંકરની આજ્ઞાને છોડી અપવાદ માર્ગમા લાગે તેને શુ ગેરલાભ થાય ?

ઉત્તર–તીર્થંકરની આજ્ઞાને છોડી અપવાદ માર્ગમા લાગેલા વિનાશને પામે છે, સંસારને વધારે છે, જિન-આજ્ઞા તજી અપવાદ માર્ગે ચડેલા સાધુઓના સંયમધર્મ શ્રુતધર્મ આદિ ગુણો નાશ પામે, પરિણામે દુર્ગતિ થાય જ્યા અપવાદ ત્યા પ્રાયશ્ચિત બતાવેલ છે, તેવી પ્રવૃત્તિ-ઓને સાધારણપણે કોઈ પણ વ્યક્તિ આચરી શકે નહી, અને જો તેવી પ્રવૃત્તિઓ આચારમા મુકી શકાતિ હોય તો આવા ભયંકર પ્રાયશ્ચિત શુ કરવાને ? તેથી અપવાદને ધોરી માર્ગ કરવા મથનારા અને તેને અનુસરનારા જિન

अहोरात्राणि भाद्रशुक्लपञ्चम्या कार्तिकपूर्णिमा यावदित्यर्थ, केषामय पर्युषणाकल्प इत्याह-स्थविराणा-प्रथमपश्चिमजिन-सम्बन्धिस्थविरकल्पिकसाधूना जिनाना पुन -पूर्वान्तिम-तीर्थकृज्जिनकल्पिकाना नियमात् निश्चयेन उत्कृष्ट एव-मास-चतुष्टयप्रमाण एव पर्युषणाकल्प निरपवादत्वात्तेषामिति

આજ્ઞા ની બહાર છે વાચો ત્રિચેનો લેખ× "આર્યરક્ષિત સૂરિના નામમા પચકલ્પચૂર્ણિ —

'ते मूलसूत्तं उज्झिऊण सहाओ लग्गा जहा वडो मूले विणट्ठो पाएसु पइट्ठिओ विणस्सइ एव तेवि तित्थयराण सुत्त अववाद पदे लग्गा'

ભાવાર્થ-તે મૂળ સૂત્રને છોડીને શાખાએ વધેલા છે જેમ વડ મૂળમા નાશ પામીને વડના આધારે ઉભેલો નાશ પામે છે તેમ તે પણ તીર્થંકરની આજ્ઞાને છોડીને અપવાદ માર્ગમા લાગેલા પણ નાશ પામે છે" વળી પણ વાચો આ લેખ+ "પચકલ્પચૂર્ણિ —જો કોઈ વડ મૂળમા ખવાઇ ગયો હોય છતા વડમા ગણે દેખાય છે તે કેટલો વખત ટકવાનો ? અર્થાત્ એ વડનો નાશ થવાનો એટલે શ્રીતીર્થંકરની આજ્ઞાને તજી અપવાદ માર્ગે ચડેલા એવા સાધુઓના સયમધર્મ, અને સત્યનિષ્ઠા આદિ ગુણો નાશ પામવાના અને પરિણામે દુર્ગતિજ થવાની

આ પ્રાયશ્ચિત્તને અગે એક વાત વધારે સમજવાની જરૂર છે જે જે પ્રવૃત્તિઓ માટે શાસ્ત્રકારે આવા ભયકર

× જૈન પત્ર પુ ૨૯, અ ૩૪, પૃ ૬૨૧ મા 'સત્યને ચાહતા હો તો એનેજનો સ્વીકાર કરો લે શ્રીપાટણ જૈનયુવક સઘ તરફથી શા કેશવલાલ મગનચદ તે લેખનો ભાગ.

+ 'જૈન પત્ર પુ ૨૯, અ [illegible] પૃ [illegible]
[illegible]

પ્રાયશ્ચિત બતાવ્યા છે તે સર્વ પ્રવૃત્તિઓને શાસ્ત્રને પ્રમાણિક માનનાર કોઈ પણ વ્યક્તિ કદી આચરી શકે નહીં, તેવી પ્રવૃત્તિઓને પણ સાધારણપણે આચારમા મુકી ગણાતી હોત તો પછી તેને માટે આવા ભયકર પ્રાયશ્ચિત શાને? તો પણ શાણા શાસ્ત્રકારે આવી પ્રવૃત્તિની પણ બે બાજુ જોઈ અને તેને પણ લગતો અપવાદ દર્શાવ્યો અપવાદ દર્શાવ્યા પછી શાસ્ત્રકાર સમજ્યા કે ગખેને આ અપવાદ જ ધોરી માર્ગ ના ન બને? એ માટેજ એમણે ઉમેર્યુ કે કોઇ મદ ધર્મા આવો અપવાદ જોઈને અને એકાદ પ્રાચીન દાખલાને ઓથે ગ્રહીને આ અપવાદને અનુસરશે તો તે અનુસરનાર અને તેની પચાયત કરનારા જિન આજ્ઞાની બહાર છે એઓના સયમ ધર્મનો નાશ થશે વિગેરે બધી હકીકત જણાવી છે વળી એ અપવાદને અનુસરવાનો અધિકાર પણ કાંઈ બધાને નથી આપ્યો, એ તો કોઇ અતિશયજ્ઞાની (અવધિ જ્ઞાનીની કોટીના ચારિત્રશીલ વિવેકી સત્યનિષ્ઠ) એવા સાધુ પુરૂષોનેજ હોઈ શકે

આવા અપવાદો તો શાસ્ત્રમા અનેક છે, તો શુ એ અપવાદનુ નામ લઇને કોઈથી એને અનુસરાય ખરૂ? આજના સાધુઓ તો અહમિદ્ર રહ્યા એટલે ભાગ્યેજ તેઓ આવી બાબતો વાચે કે વિચારે જો તેમ ન હોય તો આવુ હડહડતું જુઠાણુ આ વીસમી સદીમા ધોળે દિવસે કેમ નભાવી લે?

આવી હકીકત કઈ એક જગ્યાએ છે એમ નથી, પણ પચકલ્પભાષ્યમા પણ આ વિષે વિગતથી જણાવેલુ છે આ ઉપરાત પંચસૂત્ર [1] અને પ્રવચનસારોદ્ધારમા પણ આ

વાત નોધાએલી છે" શાસ્ત્રકારો તો વારવાર કહે છે કે 'આણાએ ધમ્મા ' પ્રભુ આજ્ઞાએ ધર્મ છે તે માત્ર બોલી જવાથી કાર્ય સિદ્ધ થાય નહી, જિનેશ્વરની આજ્ઞાને આધીન થઈ પ્રવૃત્તિ કરાય તોજ કાર્યસિદ્ધ થાય, તો સ્વચ્છંદપણુ કામ આવતુ નથી આત્માર્થી વિરલ જીવોજ આ દુષમ કાલમા જિનઆજ્ઞાને આધીન રહી આત્મ કલ્યાણ સાધી શકશે

પ્રશ્ન ૫૪-એક દિવસ વધી જાય તો અનતાનુબધી થાય માટે પચમીના પજ્જુસણ કરે તે પાચમી નરકે જાય, એમ આજના કેટલાક દુરાગ્રહી આચાર્યો કહે છે તે કેમ?

ઉત્તર-એક દિવસ વધી જવાનો કહે છે તેતો કેવલ કુબુદ્ધિ છે કષાયની બાબતમા શાસ્ત્રકારો ફરમાવે છે કે-જેની સાથે કષાય થયો હોય તો તેને ખમાવવુ, એમાજ ધર્મનુ સાર છે, માટે વારવાર ખમાવવુ ૧૫ દિવસમા ન ખમાવે તો પ્રત્યાખ્યાની કષાયમા ગણાય, ચાર માસમા ન ખમાવે તો અપ્રત્યાખ્યાની કષાયમા ગણાય અને બાર માસમા ન ખમાવે તો અનતાનુબધી કષાયમા ગણાય અને તે પ્રમાણે તે જીવોની ગતિઓ થાય માટે વારવાર ખમવુ અને ખમાવવુ એનાજ સાર છે, જુઓ શ્રીકલ્પસૂત્રની સાધુસમાચારીમા જણાવેલ છે કે-

" खमियव्व खमावियव्व उवसमियव्व उवसमावियव्व । जो उवसमइ तस्स अत्थि आराहणा, जो न उवसमइ तस्स नत्थि आराहणा । तम्हा अप्पणा चेव उवसमियव्वं । से किमाहु भंते ? उवसमसारं खु सामण्णं "

અર્થાત્–' ખમવુ અને ખમાવવુ, ઉપશમવુ અને ઉપસમાવવુ જે ઉપશમેછે તે આરાધક છે અને જે ઉપશમતો નથી તે આરાધક નથી માટે સ્વય પોતે ઉપશમવુ ભગવન્ ! આનુ શું કારણુ ? કારણુ એકે-ઉપશમ એજ વિરતિજીવનનો સાર છે ' સિદ્ધાતમા તો આમ છે હવે જરા વિચાર કરો કે આજકાલ ચાલતા સાધુઓના ઝગડાઓમા કષાયની બહુલતા દેખાય છે કે ? પરસ્પર ખમાવવાનુ સુઝે છે ? એક ગચ્છના એક સમુદાયના એકજ ગુરૂના નામને ધારણુ કરનારાઓમા ઝેરવેર કેટલો ? 'માર કે મરૂ' ફક્ત એટલીજ તે પ્રત્યક્ષ છાપાદ્વારા વિગેરેથી સહુ કોઇને જોવામા આવે છે હવે તે કષાયને જો શ્રીપર્યુષણા જેવા પવિત્રપર્વમા શુદ્ધ અત કરણુથી ખમાવતા હોય તો આટલા વર્ષોથી ચાલતો આવેલ ઝેરવેર રહે ખરો ? નજ રહે આ રહસ્યને ભુલી ગયા, માત્ર પચમી કરવાથી એક દિવસ વધી જાય અને અનતાનુ બધી થાય એવી ખોટી યુક્તિને ધારણુ કરે છે, અને ભોળાજીવોને પોતાની માયા જાળમા ફસાવે છે પચમી કરવાથી પાચમી નરકમા જવાતું હોય તો નરકમા જવાના કારણો શાસ્ત્રકારોએ બતાવેલા છે–' મહાઆરભી, મહાપરિગ્રહી, રૌદ્રધ્યાની, માસભક્ષી, પરસ્ત્રીગામી વિગેરે ' તેમા આ પણુ કારણુ બતાવવુ જોઇયે, તે તો બનાવેલ છે નહીં, તો શાસ્ત્રકારો ભુલ્યા કે આજના જમાનાના નામધારી આચાર્યો ભુ-યા ? ઉત્સૂત્રની પ્રરૂપણાઓ કરીને માઠીગતિમા જવાના તેઓના આ ચિન્હો છે શ્રીહીરવિજયસૂરિજેવાઓ પ્રતિપાદન કરે છે કે–' આપણે વૃદ્ધ પરપરાથી ચોથકાઓ છીએ પણુ પચમીને વિરાધવી

નહી' એમને શુ એ જ્ઞાન નહી થયુ હોય? કે 'પચમી-આરાધે તે પાચમી નરકમા જાય' પૂર્વાપરનો વિચાર દુરાગ્રહીયોને હોતો નથી નહી તો આવી પરૂપણા થઇ શકેજ નહી શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીએ આવશ્યકનિર્યુક્તિમા ફરમાવેલ છે કે- "दिति वसाया भवमणंत' અર્થાત્ કષાયો અનત ભવ આપે છે, માટે તેઓનો વિશ્વાસ કરવો નહી વર્તમાનકાલના કેટલાએક નામચીન સાધુઓમા આ વાત જાણે વિસારે ન પડી ગઇ હોય એમ તેઓના વર્તન અને ભાષણથી જણાય છે ભાદરવા શુદી પચમીની આરાધના કરનાર પાચમી નરકમા જાય તો અગ્યારમાસની અગ્યાર પચમીની આરાધના કરનાર કેટલામી નરકમા જાય? તેનો પણ વિચાર તો થવો જોઇયે, પણ તે પૂર્વા પરનો વિચાર આવે કયાથી, અને જો આવે તો આવુ બોલાય નહી આનદઘનજી મહારાજે કહ્યુ છે કે-

"पाप नही कोइ उत्सूत्र भाषण जीसो, धर्मनही कोइ जगसूत्र सरिखो। सूत्र अनुसार जे भविक किरिया करे, तेहनो शुद्ध चारित्र परखो. धार० ॥"

અર્થાત્--જિનવચન વિરૂદ્ધ ભાષણ સમાન કોઈ પાપ નથી, અને જિનવચનની આરાધના સમાન કોઇ ધર્મ નથી, એથીજ સૂત્રના અનુસારે જે ભવ્યજીવ ક્રિયા-ધર્મઅનુષ્ઠાન કરે તેહનો શુદ્ધ ચારિત્ર જાણો, મતલબકે તેનુજ કલ્યાણ થાય છે વળી જુઓ આ શ્રીઅજિતશાતિસ્તવમા કહેલ છે--

"जइ इच्छह परमपय अहवा कित्तिं सुवित्थड भुवणे। ता तिल्लुक्कुद्धरणे, जिणवयणे आयर कुणह ॥४०॥"

અર્થાત્—જો તમે પરમપદ-મોક્ષને ઈચ્છતા હો ! અથવા જગતમા વિસ્તારવાલી કિર્તિને ઈચ્છતા હો ! તો ત્રણ લોકના ઉદ્ધાર કરવામા સમર્થ જે જિનવચન તે પ્રતે આદર કરનારા થાઓ !! પણ ગચ્છ મતનો કદાગ્રહ હોય તો જિનવચનની પ્રાપ્તિ થાય નહી અને જિનવચનની પ્રાપ્તિ સિવાય જિનવચનનો પ્રકાશ કરી શકાય નહી, ભલેને આચાર્ય હોય તોપણ જિનવચનથી વિરૂદ્ધ પરૂપણા કરનારને આચાર્ય તરિકે માનવાની પણ મનાઈ કરવામા આવેલ છે જુઓ શ્રીમહાનિશીથ આદિ સિદ્ધાતોમા બતાવેલ છે કે—

" तित्थयर समो सूरि, जो सम्म जिणमय पयासेइ ।
आणा अइक्कमंतो, सो कापुरुसो न सप्पुरुसो ॥१॥ "

અર્થાત્—તીર્થંકર ભગવાન્ સમાન આચાર્ય, તે કે જે સમ્યક્ પ્રકારે જિનેશ્વરના સિદ્ધાતનો પ્રકાશ કરે જિન આણાને ઉલ્લઘન કરતો આચાર્ય હોય તોપણ તેને કુપુરૂષ સમજવો પણ સુપુરૂષ ન જાણવો, એટલે સત્પુરૂષની પક્તિમા ન ગણવો શાસ્ત્રોમા એ પ્રમાણે બતાવેલ છે કાઈપણ કારણયોગે અપવાદે "अतराविसे कप्पइ," અર્થાત્ ભાદરવા શુદી પચમીના પહેલા કારણયોગે કલ્પે, પણ ભાદરવા શુદી પચમીની રાત્રિ ઓલગવી કલ્પે નહી આ પ્રમાણે શ્રીકલ્પ-સૂત્રમા વચન છે તેથી જ્યારે જ્યારે કાઈ સબલ કારણ હોય તો તેવારે તે કરી શકે એટલાજ માટે સિદ્ધાતમા અપવાદ બતાવેલ છે એક દિવસ વધી જવાની યુક્તિથી અપવાદનેજ જો બાઝી પડિયે તો 'તે રાત્રિ ભાદરવા શુદી પચમીની ઓલઘવી કલ્પે નહી ' એ સૂત્રવચનની માન્યતા

કયા રહી કારણુયોગે પેલા પણ મહાન્પુરૂષોએ કરેલ છે. કારણવિના તો પાછો જે સૂત્રે માર્ગ બતાવેલ હોય તેજ પ્રમાણે કરે-ચાલે, એમ ચોકશ સમજવુ એક દિવસ વધી જવાનુ જે કહે છે તે તો કેવલ યુક્તિ છે

પ્રશ્ન ૫૫-ચતુર્થીની સિદ્ધિ માટે તિત્થોગાલિ પયનાનો પુરાવો આપે છે, તેનુ કેમ? તે શુ વ્યાજબી છે?

ઉત્તર-ના, કારણકે તિત્થોગાલિપયન્નામા ચતુર્થીની સિદ્ધિ માટે મૂલમા કશુએ લખાણુ નથી જો કદી કોઈ પ્રતમા હોય તો તે પ્રક્ષેપ થયેલ ગાથાઓ સમજવી પણુ મૂલની નથી પાછલથી કોઈએ ઉમેરી દીધેલ છે, એમ સમજવુ જુઓ તે બીના કલ્પસૂત્રની કિરણાવલી નામની ટીકા (ભાવનગર આત્માનદ સભા તરફથી પ્રગટ થએલ આવૃત્તિ) પત્ર ૧૩૧ મા સ્પષ્ટ ખુલાસો કરેલ છે-

" किंच सदेहविषौषध्या-

तेणउअ नवसएहिं समइ- क्कतेहिं वद्धमाणाओ।
पज्जोसवण चउत्थी कालगसूरीहिं तो ठविआ ॥१॥

वीसहिं दिणेहिं कप्पो पचग हाणीइ कप्प ठवणाय।
नवसयतेणउएहिं वुच्छिन्ना सघ आणाए ॥२॥

सालाहणेण रन्ना सघाएसेण कारिओ भयव ।
पज्जोसवण चउत्थी चाउम्मासं चउद्दसीए ॥३॥

चाउमासग पडिक्कमण पक्खिअदिवसमि चउव्विहो सघो।
नवसय तेणउएहिं आयरण त पमाणति ॥४॥

इति गाथा चतुष्टय तीर्थोद्गाराद्युक्तसम्मतितया प्रदर्शितं

तीर्थोद्गारे च न दृश्यते इत्यपि विचारणीयम्। यद्यपि 'तेणउअ नवसएहिं' इति गाथा कालसप्ततिकायां दृश्यते, परं तत्र प्रक्षेपगाथानां विद्यमानत्वेन तद्वचूर्णाव्याख्यातत्वेन चेयं गाथा न सूत्रकृत्-कर्तृकेति सम्भाव्यते ॥

અર્થાત્—અને વળી સંદેહ-વિષૌષધિમાં-વર્દ્ધમાનસ્વામિથી ૯૯૩ વર્ષે ગએ છતે કાલકાચાર્યે ચોથની પર્યુષણા [1]સ્થાપન કરી ॥૧॥

વીરદિવસે કલ્પ, પંચકની હાની અને કલ્પસ્થાપના ૯૯૩ માં [2]સંઘની આજ્ઞાથી નાશ પામ્યા ॥૨॥

શાલિવાહન રાજાએ [3]સંઘના આદેશથી ભગવાન કાલકાચાર્યની પાસે ચોથના પર્યુષણા અને ચોમાસી ચતુર્દશીના દિવસે કરાવી ॥૩॥

[4]ચોમાસી પડિક્કમણું પખ્ખિના દિવસમાં અર્થાત્

---

૧ સ્થાપન ક્યાં કરી છે તેમને તો ન છુટકે કરવી પડી છે એમ સ્પષ્ટ નિશીથચૂર્ણિ બતાવી રહેલ છે આથીજ સમજાય તેમ છે કે આ ગાથાઓ નવી કોઇએ જોડી નાખેલ છે

૨ સંઘ ક્યાં એકઠો થયો? તેમાં ક્યા ક્યા આચાર્યો હતા? એ બીના કોઇ પણ સ્થાનમાં નથી માટે આ ગાથા પણ પાછળથી કોઇયે જોડી નાખી છે

૩ સંઘે રાજાને કહ્યું નથી કે તમે કાલકાચાર્યને કહો કે જેથી તેઓ ચોથ કરે રાજાએ પોતેજ કહ્યું છે આ બીના નિશીથચૂર્ણિમાં સ્પષ્ટ છે આથીજ મગર વિનાની આ ગાથા પ્રક્ષેપ જણાય છે

૪ કાલકાચાર્ય પછી કેટલાએક કાલ બાદ થએલ નિશીથચૂર્ણિકાર પણ ચોમાસી પૂનમનીજ લાવેલા છે કિંતુ ચઉદશની

ચઉદશે ૯૯૩ મા ચતુર્વિધ સંઘે આચરણાને પ્રમાણ કરી ॥૪॥ એ પ્રમાણે ગાથા ચાર તિત્થોગાલિય આદિમા કહેલ સમતિપણાએ કરીનેબતાવી પણ તિત્થોગાલિય પયન્નામા એ ગાથાઓ દેખાતી નથી એ પણ વિચારવુ જોઇયે જો કે 'तेणउअ नवसर्पाहि' એ પ્રકારની ગાથા કાલગપ્રતિક્રા ગ્રન્થમા દેખાય છે પરંતુ ત્યા પ્રક્ષેપ ગાથાઓનું વિદ્યમાનપણું હોવાથી અને તેની અવચૂર્ણિમા વ્યાખ્યા નહીં કરેલ હોવાથી આ ગાથા સૂત્રકારની રચેલ નથી એમ સંભાવના થાય છે " એ પ્રમાણે ગાથાઓનુ પ્રક્ષેપપણું થએલ છે તેથી તે ગાથાઓ પ્રમાણભૂત ગણાય નહિ તેવી ગાથાઓવી ચતુર્થીની કોઇ સિદ્ધિ કરવા જાય તો તે વ્યાજબી નથી

પ્રશ્ન ૫૯-૭૯ અઠ્ઠમનુ તપ શ્રીપર્યુષણા પર્વમા મુખ્યતાએ કઇ તિથીયે કરવુ જોઈયે ?

ઉત્તર-જો છઠ તપ કરવું હોય તો ભાદરવા શુદી ચોથ અને પંચમીનું છઠ કરવુ, અને અઠ્ઠમતપ શ્રીપર્વનું કરવુ હોય તો ભાદરવા શુદી ત્રીજ, ચોથ અને પંચમીનુ કરવું એ પ્રમાણે શાસ્ત્રકારોએ ફરમાવેલ છે, એટલે ભાદરવા શુદી છઠનુ પારણુ આવે એવી રીતે તપ કરવુ, પણ ભાદરવા શુદી પંચમીનુ પારણુ કરવુ નહી આ તો સર્વ ગચ્છવાળાઓની માન્યતા છે શ્રીકાલકાચાર્યથી ચાલેલી કારણીયા ચોથની સંવચ્છરી કરનારા પણ પંચમીની આરાધના કરવી બતાવે

લાવેલ નથી તો પછી ૯૯૩ મા સંઘે આચરણાને પ્રમાણ કરી એ બીના કેવી રીતે બંધ બેસતી આવે તેથી જણાય છે કે આ ગાથાઓ મતાગ્રહીયે બનાવેલ છે, અને પૂર્વાચાર્યોના ગ્રન્થોમા પ્રક્ષેપ પણ કરી દીધેલ માનવુ પડે છે

છે, પણ વિરાધના બતાવતા નથી તપગચ્છાચાર્ય શ્રીહીરવિજયસૂરિએ હીરપ્રશ્નગ્રન્થમા ફરમાન કરેલ છે કે—

" येन शुक्लपंचमी उच्चरिता भवति तेन मुख्यवृत्त्या तृतीयातोऽष्टम• तप' कार्य "

અર્થાત્-જેણે શુદી પચમી ઉચરેલી હોય તેણે તે અવશ્ય ભાદરવા શુદી ત્રીજથી અઠ્ઠમ તપ કરવુ, એટલે ત્રીજ, ચોથ અને પચમીનો અઠ્ઠમ કરવો ભાદરવા શુદી છઠ્ઠનું પારણુ થાય એવા હીસાબે જેટલી મોટી તપસ્યા કરવી હોય તેટલી કરવી, પણ મોટી તપસ્યા કરી ભાદરવા શુદી પાચમનુ પારણુ કરવુ નહી, છઠ્ઠનુ કરવુ એ પ્રમાણે આચાર્યો બતાવે છે, છતા પણ અત્યારે તે ઉપર ધ્યાન આપતા નથી અને ગડરી પ્રવાહમા ખેચાયા જાય છે, તેમ ન થવુ જોઇયે શાસ્ત્ર આજ્ઞા પ્રમાણે તપસ્યા થાય તો લાભ મેલવી શકાય, માટે બરાબર ધ્યાન આપીને સૂત્રાજ્ઞા પ્રમાણે સવત્સરીનુ તપ કરવુ, તેમાજ આરાધકપણુ રહેલ છે પણ લોકહેરી પ્રમાણે વર્તવાથી આરાધકપણુ થતુ નથી તેથી પરમાત્માની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તવુ તેમાજ કલ્યાણ છે અત્રે કોઈ એમ કહે છે કે-શ્રીહીરવિજયસૂરિયે તો શુક્લ પચમીના નીયમવાળાઓને ભાદરવા શુદી પચમી આરાધવાની વિધિ બતાવેલ છે, તેથી બીજાઓને શુ ? એઓને સમજવુ જોઇએ કે-ભલે તેમણે તેઓને આરાધવાની વિધિ બતાવેલ છે પણ આરાધવા યોગ્ય હોય તેનીજ તેઓ બતાવેને તેવી કરીને બીજાઓએ વિરાધવી કે ન મેલવી ન આરાધવી એમ તો તેમણે કહ્યુ નથીને જે આરાધવા યોગ્ય હોય તેનીજ ભલામણ કરવામા

આવે છે, અથવા આરાધવાની વિધિ બતાવવામા આવે છે, પણ બીજાની બતાવવામા આવતી નથી જો કે તે દિવસે બ્રહ્મચર્ય પાલન કરવું, યથાશક્તિ તપ કરવુ અને લીલોતરી તથા આરભ સમારભનુ ત્યાગ કરવાવડે કરીને પણ તે તિથીની આરાધના થઇ શકે છે, તેની તો તેમણે કોઇને મના કરી નથી નીયમવાલાઓને જે આરાધવાનુ હોય તેને બીજા આરાધે તો તેમા દોષ થોડોજ લાગે છે, નિયમવાળાને આરાધવાની ફરજીયાત હોય છે, અને બીજાઓને મરજીઆત હોય છે, એટલે ઇચ્છા ઉપર આધાર છે પણ મૂલ પર્વતિથી આરાધવા યોગ્ય છે તેથીજ તેની ભલામણ કરવામા આવેલ છે અને તે સબધમા (શ્રીવિજયહીરસૂરિ કૃત વિવિધ પ્રશ્નોત્તર ગ્રન્થ પૃષ્ ૧૦૬ મા તેમણે) કહ્યુ છે કે–" શ્રીજગદ્ગુરુમહારાજ પચમીનુ જેમ આરાધન થાય તેમજ ફરમાન કરે છે અઠ્ઠમનો તપ પણ મુખ્ય વૃત્તિથી ત્રીજથીજ કરવા જ્યારે કહે છે તો તે દિવસે લીલોતરીનુ શાક તો અવશ્ય વર્જવુ જ યોગ્ય છે" માટે પચમીને વિરાધવી નહી

પ્રશ્ન ૫૭–કવિ વીરવિજયજીએ પર્યુષણાનુ ચૈત્યવદન કરેલ છે, અને તેમા લાવ્યા છે કે–

" इण काले नही पचमी, सरव समाणी चोथ,
भवभीरु मुनि मानसे, भाख्यो अरिहानाथे "

એમ તેઓ કમ લાવ્યા હશે? શું તે ઠીક છે?

ઉત્તર–ના, કારણકે મત-પથના આગ્રહમા જ્યારે પડિ જવાય છે, ત્યારે પૂર્વાપરનો ખ્યાલ રહેતો નથી, અને સૂત્ર-સિદ્ધાતના યથાથ વિચારને વિદ્વાનો પણ ભુલી જાય છે એટલાજ

માટે કલિકાલ સર્વજ્ઞ શ્રીહેમચન્દ્રસૂરિએ જણાવેલ છે કે-
'દૃષ્ટિરાગ એવો પાપી છે કે વિદ્વાનોને પણ ગર્ત્ત ખીનામા
સુઆવી નાખે છે' તેમજ શ્રીહરિભદ્રસૂરિ મહારાજ પણ
જણાવે છે કે-'આગ્રહી મનુષ્યની મતિ જ્યા ચોટી હોય
છે ત્યા યુક્તિઓને લઈ જાય છે' આવુ બન્યા કરે છે
તેથીજ ભવભીરૂ પૂર્વાચાર્યો શ્રી અભયદેવસૂરિ વિગેરે સ્વકૃત
ટીકા ગ્રન્થોમા જણાવે છે કે-' જે આગમ-સિદ્ધાંતને
અનુસરતો હોય તેજ અર્થ લેવો બીજો નહી' એ મહા-
પુરૂષો ધુરંધર વિદ્વાન છતા કેવા નમ્ર છે તે એમના લખાણ
ઉપરથીજ જણાય તેમ છે હવે આપણે એ દૂહાનો વિચાર
કરીયે એ દૂહો કવિ વીરવિજયજીનો છે? એમ ચોક્કસ
માની શકાતું નથી, કારણ કે-કવિતામા પ્રયાસ જેવો જોઇયે
તેવો બધ બેસતો (ચોથ-નાથે) નથી અને શ્રીવીરવિ-
જયજીની કવિતા પ્રયાસવાલી હોય છે તેથી કોઇયે ઉમેરી
દીધેલ હોય એમ સભાવના થાય છે પછી તો કાવે તેમ
હોય પણ યોગ્ય તો નથીજ હવે એ દૂહાના અર્થમા
ઉતરીયે 'ઈણ કાલે નહી પચમી' અને 'ભાખી અરિહા
નાથે' આ કાલમા પચમી નથી એમ અરિહતનાથે કહેલ
છે ક્યા સૂત્ર-સિદ્ધાતમા બતાવેલ છે? તેનુ નામ નિશાન
નથી ભગવતનુ કથન હોય તો તે સૂત્રમાજ હોય ભગ-
વતની વાણી સૂત્ર-દ્વાદશાગી વિના હોય નહી વળી લખે
છે કે 'સરવ સમાણી ચોથ' સર્વને માનનીય ચોથ છે
તે પણ લખાણ કોઈ જગ્યાએ નથી, અને સર્વે જૈનોમા તે
પ્રમાણે બનતું પણ નથી માત્ર તપગચ્છ અને ખરતરગચ્છમા
થાય છે તો સર્વને માનનીય ચોથ કેમ કહી શકાય? માટે

તેમણે વ્યાજબી લખેલ નથી કવિયો નિરકુશ હોય છે એ કહેવત ચાલી આવે છે જેમ દ્રષ્ટાન્ત તરિકે જુઓ-પચકલ્યાણક પૂજા તેમા શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનને વૈરાગ્ય શાથી થયો ? તે સબધમા લખે છે કે—

'राजेमतीकु छोडके नेम सयम लीना, चित्रामण जिन जोवते वैरागे भीना'

તીર્થંકર ભગવાન સ્વયબુદ્ધ હોય છે તેમને વૈરાગ્ય માટે કાઈ પણ નિમિત્ત હેતુ નથી અને જો નિમિત્તની અપેક્ષા હોય તો સ્વયબુદ્ધ કહેવાય નહી છતા પણ નિમિત્ત લાવીને મુકેલ છે કે-'ચિત્રામણને જોઈ ભગવાન વરાગ્યથી ભીના થયા' તેજ બીના પાર્શ્વનાથની થોઇમા પણ લાવેલા છે-

'नेमिराजी चित्रविराजी विलोकी व्रत लीये.'

ઈત્યાદિ જે બીના લાવેલા છે તે શાસ્ત્રથી સિદ્ધ થઈ શકે તેમ નથી વલી જુઓ મહાન પૂર્વાચાર્યો જેવા કે-'શ્રીહરિભદ્રસૂરિ, શ્રીનેમિચદ્રસૂરિ, શ્રીઅભયદેવસૂરિ, શ્રીમુનિચદ્રસૂરિ, શ્રીવાદિદેવસૂરિ શ્રીહેમચદ્રસૂરિ વિગેરે પચમીની આરાધના કરનારાઓ હતા' તેમને 'ભાખી અરિહા નાથે, ઈણ કાલે નહી પચમી' એ સબધી જ્ઞાન શું ન હતું ? અને આ પદો બનાવનારને કોઇ વિશેષ જ્ઞાન થયુ છે ? જેથી આ કાલમા એટલે પચમ કાલમા પચમી રહી નથી શ્રમણ ભગવાન શ્રીમહાવીરસ્વામિ મોક્ષ ગયા બાદ ત્રણ વર્ષ અને સાડાઆઠ મહિને પચમ કાલ બેઠો તે કાલમા પચમી નહી એ પ્રકારના આ વચન કયા જ્ઞાનના યોગે ઉચ્ચારણ થયેલ હશે ? જુઓ શ્રીહીરવિજયસૂરિ પણ

પચમીપર્વને તિથી તરિકે બને ત્યા સુધી આરાધન કરવાનું કહે છે તે પણ એમ તો કહેતા નથી કે આ કાલે પચમી નથી, તેથી આરાધવી નહી માટે જે શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધ હોય તે કોઈ રીતે બધ બેસતુ થાય નહી દ્દષ્ટિરાગથી ઉચ્ચારણ કરાએલા વચનો સર્વને માન્ય થઈ શકતા નથી વલી અક્ષયનિધી તપના સ્તવનમા લાવેલા છે કે–સુદરીએ પાચમનું પારણું કર્યું તે શ્રાવિકા પ્રાચે બાગ્મા શ્રીવાસુપૂજ્ય ભગવાનના શાસનમા થઈ ગયેલ છે, એમ માને છે તો તે કાલમા પણ શુ પચમી ન હતી? તે સમયમા તો ચોથો આરો હતો તે વખતે પણ શુ ચોથ હશે? તમારી માન્યતા પ્રમાણે તો 'ઇણ કાલે નહી પચમી' એમ છે તો તે કાલમા પણ તમારી આ કવિતાના હિસાબે પચમી ક્યા રહી? માટે આ કવિતા દ્દષ્ટિરાગથી બનાવેલ છે એમ ખુલ્લુ માલમ પડે છે

વલી ગાથા ૭ મી એજ ચૈત્યવદનની લખી છે તે પણ કેવલ સ્વમતાગ્રહ પોષણ કરવા પૂર્તિજ છે તેમા ચૈત્યના વદનનો ભાવ મુદ્દલ નથી જુઓ તે ગાથા—

नव वखाण पुजी सुणो, शुक्लचतुर्थी सीमा ।
पचमी दिन वाचे शुणे, होइ विराधक निमा ॥७॥

"પચમીના દિવસે વાચે અને સાભલે તે નિશ્ચેથી વિરાધક થાય" આ શબ્દો જ્ઞાનીઓના વચનોને ઉત્થાપન કરનારા હોવાથી ઉત્સૂત્ર તરિકે ગણિ શકાય, કારણ કે પચમીની આરાધના આજકાલની નથી, પણ અનાદિ કાલથી ચાલી આવેલી છે તીર્થંકર, ગણધર, શ્રુતકેવલીઓ, પૂર્વધર વિગેરે મહાપુરૂષોએ તેની [illegible]ધના તથા ઉપદેશ શ્રોતાજનોને

કરવું છે તે દિવસે વાચન અને શ્રવણ પરંપરાથી ચાલતું આવેલ છે તેને ઉત્થાપન કરવુ તે તો મોટો દોષ છે શું એ મહાપુરૂષો પંચમીના દિવસે શ્રોતાઓને શ્રવણ કરાવે તેથી વિરાધક થાય? એમ કહો છો? એમ કહેવું એ તદ્દન અયોગ્ય છે કલ્પસૂત્ર એટલે મુનિયોના આચારનુ સિદ્ધાંત, જેમા મુનિઓનો આચાર બતાવેલ છે, તેને પંચમીના દિવસે સાભલવાથી વિરાધકપણુ થાય એમ જે કહે તેને જિનઆણા આરાધક કેવી રીતે સમજવો? કલ્પસૂત્રની અંદર જિનેશ્વરોના ચરિત્ર, ગણધરસ્થવિરાવલી અને પહેલા તથા છેલ્લા તીર્થંકરના મુનિયોનો આચાર એ વસ્તુ રહેલ છે એ વસ્તુને તે સાભલવાથી વિરાધકપણુ થાય એમ કહેવુ કેટલુ ગેરવ્યાજબી છે, તે વિચારો! તો શું કરવાથી આરાધકપણું થાય? શું જિનેશ્વરોના ચરિત્ર વાચવા નહી? અને સાભલવા નહીં? ગણધરાદિ થઈ ગએલા મહાન્ પૂજ્યોને તે દિવસે યાદ કરવા નહીં? અને તે દિવસે ધર્મોપદેશ સાભળવુ નહીં? એમ તો નજ મનાય જ્ઞાનિઓએ ઉપર બતાવેલાને આચરવામા સેવવામા કે સાભળવામા મનાઈ કરી નથી કે-" ભાદરવા શુદી પંચમીએ કલ્પસૂત્ર વાચવું નહીં તથા સાભલવુ નહીં " એ કેવલ દૃષ્ટિરાગથી બોલાએલ છે, એમ સમજવુ કોઈ પણ શાસ્ત્રમા મહા-પુરૂષોએ મનાઈ કરી નથી, કિંતુ તે દિવસમા તો તે અવશ્ય કરવાનો આદેશજ આપેલ છે

પ્રશ્ન ૫૮-સૂત્ર-સિદ્ધાંત કે આગમ કોના કરેલ પ્રમાણ ગણી શકાય? એટલે જિનેશ્વર પ્રણીતવચન અવિરૂદ્ધ-જિનેંદ્ર વચન તુલ્ય માની શકાય?

ઉત્તર-શ્રીજિનભદ્રગણિકૃત સંગ્રહણી સૂત્ર મધ્યે તેનુ

સ્વરૂપ આ પ્રમાણે કહેલ છે-શ્રીસુધર્માસ્વામી વિગેરે ગણધર દેવોએ વિરચિત અને પ્રત્યેક બુદ્ધોએ તથા ચૌદ પૂર્વધર શ્રુતકેવલીઓએ અને પરિપૂર્ણ દશ પૂર્વધર મહાપુરૂષોએ રચેલને-સૂત્રસિદ્ધાંત કે આગમ કહી શકાય, કારણ કે એવા મહાપુરૂષોના વચન જિનેશ્વરપ્રણિત વચન અવિરૂદ્ધ જિનેંદ્ર વચનતુલ્ય ગણાય છે ઉપર બતાવેલા મહાપુરૂષોના સિવાય હરકોઇના રચેલા-બનાવેલા સિદ્ધાંત ગ્રન્થો સૂત્ર તરીકે ગણાતા નથી, કારણ કે સ્ખલનાદિ દોષોનો સંભવ રહેલ છે, છદ્મસ્થ અલ્પજ્ઞપણાને લઇને આપણી માન્યતા તો એવીજ હોવી જોઇયે કે-' તેજ સાચું અને શંકા વિનાનું કે જે જિનેશ્વર પરમાત્માઓએ કહ્યું ' આ શ્રદ્ધા ગણવામા આવે તો જીવનું અવશ્ય શ્રેય થાય એ શ્રદ્ધાને ઉતલવી રગેરગમા ભરવી જોઇયે

પ્રશ્ન ૫૯-સૂત્ર-સિદ્ધાંતોમા નહી જોએલી, નહી શાભળેલી એવી બીનાઓની પ્રરૂપણા કરે તેને કેવા પ્રકારનો દોષ લાગે?

ઉત્તર-તેને મહાન્ દોષ લાગે છે શ્રીભગવતીસૂત્રમા મંડુકના પ્રશ્ન ચાલેલા છે, તેમા શ્રીવીર પરમાત્મા કહે છે કે-હે મંડુક! જે અર્થ, હેતુ, પ્રશ્ન, અને વ્યાખ્યા તેઓને પોતાની જાતે જાણેલ ન હોય, કોઈ પણ સિદ્ધાંત-ગ્રન્થોમા દીઠેલ ન હોય, કોઈ પણ જ્ઞાની અથવા સદ્ગુરૂ મહારાજ પાસે શાભલવામા આવેલ ન હોય, અને અર્થ, હેતુ, પ્રશ્ન, અને વ્યાખ્યાઓથી અપરિજ્ઞાત-અજાણ હોય છતા બહુ મનુષ્યોની અંદર કહે-બોલે, પ્રરૂપે-ઉપદેશ કરે (હું જાણું છુ, મેં જોએલ છે, મેં સાભળેલ છે, મારા જાણવામા છે) તો તે અરિહંતોની આશાતના

કરનાર થાય છે, અરિહંતોએ પ્રરૂપેલધર્મની આશાતના કરનાર થાય, કેવલી ભગવાનોની આશાતના કરનાર થાય અને કેવની ભગવતોએ પ્રરૂપેલ ધર્મની આશાતના કરનાર થાય તે શ્રીભગવતીસૂત્રનો પાઠ નીચે પ્રમાણે જાણવો—

(जेण मट्टुआ ! (मदुआ !) अट्ठवा हेउ वा पसिण वा वागरण वा अन्नाय वा अदिट्ठ वा अस्सुय वा अपरिनायं वा बहुजणमझे आघवेइ पन्नवेइ दसइ निदसइ सेण अरिहंताणं आसायणाए वट्टइ, अरिहंतपन्नतस्स धम्मस्स आसायणाए वट्टइ, केवलीण आसायणाए वट्टइ, केवली पन्नतस्स धम्मस्स आसायणाए वट्टइ)

આ સૂત્ર ગીતાર્થના હ્રદયમા સદા જાગતો રહે છે તેથી કદાપિ ઉત્સૂત્રની પ્રરૂપણા કરતા નથી

પ્રશ્ન ૬૦–પર્યુષણાનો તપ અઠ્ઠમ વિગેરે પર્યુષણાથી આગળ તથા પાછલ કરવો હોય તો થઇ શકે?

ઉત્તર–હા, પર્યુષણાનો તપ અઠ્ઠમ વિગેરે શ્રીપર્વના આગલ તથા પાછલ પણ થઈ શકે છે, કારણ કે શાસ્ત્રોમા અતીત-પચ્ચખ્ખાણ તથા અનાગત-પચ્ચખ્ખાણ બતાવેલ છે, ત્યા એજ વ્યાખ્યા કરેલ છે કે-પર્યુષણાસબધી તપ પર્યુષણા પહેલા કારણ જોગે કરી લે, તેનું નામ અતીતપચ્ચખ્ખાણ કહેલ છે અને કારણયોગે પર્યુષણા સબધિ તપ પર્યુષણા પછી કરવામા આવે તેનુ નામ અનાગતપચ્ચખ્ખાણ કહેલ છે તેથી પર્યુષણાનુ તપ પહેલા તથા શ્રીપર્વના પછી પણ થઇ શકે છે, તેમા કોઈ જાતનો દોષ નથી

પ્રશ્ન ૬૧–સિદ્ધાંતોમા અથવા ચૂર્ણિ, ટીકાઓમા કોઇ

જગ્યાએ પણ શ્રાવણ શુદી પંચમીમા અથવા ચોથની પર્યુંષણા કરવી એમ બતાવેલ છે કે?

ઉત્તર–ના, એમ બતાવેલ નથી પરંતુ સિદ્ધાંત વિગેરેમા ભાદરવા શુદી પંચમીના પર્યુષણા કરવા એમ બતાવેલ છે જુઓ પર્યુષણાકલ્પચૂર્ણિ —

" अन्नया पज्जोसवणा दिवसे आगए अज्ज कालेगणं सालवाहणो भणिओ भद्दवयजुण्ह पचमीए पज्जोसवणा."

અર્થાત્–એક વખત પર્યુષણાને દિવસ આવ્યે છતે આર્યકાલકે સાલવાહનને કહ્યુ કે ભાદરવા શુદી પંચમીએ પર્યુષણા છે તેમજ વળી જુઓ નિશીથચૂર્ણિ દશમોદ્દેશકમા-

" पविट्ठेहिअ भणिअं भद्दवय-सुद्ध पचमीए पज्जोसविज्जइ समण-संघेण पडिवन्नं "

અર્થાત્–નગર પ્રવેશ કર્યો બાદ કહ્યુ કે ભાદરવા શુદી પંચમીએ પર્યુષણા કરશું, સાધુ સમુદાએ તે સ્વિકારિ લીધુ વળી પણ જુઓ નિશીથચૂર્ણિમા—

" भद्दवयपचमीए अधिकरणे उपण्णे सवच्छरो भवइ, छट्टीए एगदिणूणो सवच्छरो भवइ "

અર્થાત્–ભાદરવા શુદી પંચમીએ અધિકરણ ઉત્પન્ન થએ છતે સંવચ્છર થાય અને છઠના દિવસે અધિકરણ ઉત્પન્ન થાય તો એક દિવસ ઉણો સંવચ્છર થાય છે અને વળી જુઓ કલ્પસૂત્રની ટીકા કિરણાવલી (આત્માનંદ સભા ભાવનગર વાળી) ના પત્ર ૧૭૮મા

" नहि कप्पागमे भद्दवय-सुद्ध-पचमीए पज्जोसविज्जइ'त्ति पाठवत्, 'अभिवड्ढिअ-वरिसे सावण-सुद्ध पचमीए

पज्जोसविज्जइ'त्ति पाठ उपलभ्यते ”
અર્થાત્-ભાદરવા શુદી પચમીએ પજ્જોસણા કરવી એવો પાઠ જેમ સર્વત્ર આગમ વિગેરેમા દેખાય છે તેમ અભિવર્ધિત વર્ષમા શ્રાવણ શુદી પચમીએ પર્યુંષણા કરવી એ પ્રકારે પાઠ કોઈ પણ આગમવિગેરેમા જણાતો નથી ઉપરના પુરાવાઓથી સિદ્ધ થાય છે કે ભાદરવાશુદી પચમીએજ પર્યુંષણા કરવી અને એજ શાસ્ત્રસમત છે

પ્રશ્ન ૬૨-સિદ્ધાતોમા ચોમાસી પ્રતિક્રમણ કરવાનુ કઈ તિથીએ બતાવેલ છે ?

ઉત્તર-સિદ્ધાતોમા ચોમાસી પ્રતિક્રમણ કરવાનુ પૂર્ણિમાનાદિવસે બતાવેલ છે જુઓ †સુયગડાગ સૂત્રની વૃત્તિ-
“ चाउद्दसट्ठमुद्दिट्ठपुन्नमासिणीसु पडिपुन्न पोसह सम्म अणुपालेमाणे समणे निग्गथे० वृत्ति –तथा चतुर्दश्यष्टम्यादिषु तिथिषूपदिष्टासु–महाकल्याणिक–सबधितया पुन्यतिथित्वेन प्रख्यातासु तथा पौर्णमासीषु च तिसृष्वपि चातुर्मासिकतिथिष्वित्यर्थः, एव भूतेषु सुष्ठु–अतिशयेन प्रतिपूर्णो य पौषधो व्रताभिग्रहविशेषस्त प्रतिपूर्णम्–आहार-शरीरसत्कार-ब्रह्मचर्याऽ-व्यापाररूप पौषधमनुपालय सपूर्ण श्रावक–धर्म–मनुचरति, ”
અર્થાત્–ચઉદશ, આઠમ, મહાકલ્યાણિક–તિથીયો અને ત્રણ

† सूत्र–कृताग–द्वितीय–श्रुतस्कध–सप्तमाध्ययननालदी याख्यस्य श्रीशीलाकाचार्यकृत–वृत्तौ पृष्ट ४०८ आगमसमिति आवृत्ति ॥ तथा पृष्ट ४१९–४२०

ચોમાસીની પૂર્ણિમા તિથીયો, એ પ્રકારના ધર્મ દિવસોમા શ્રેષ્ઠ ચાર પ્રકારવાલો-આહારનો ત્યાગ, શરીરસત્કારનો ત્યાગ, બ્રહ્મચર્યનુ પાલન, અને સાવદ્ય વ્યાપારનો ત્યાગ, તે રૂપ પ્રતિપૂર્ણ-પૌષધ-વ્રત પાલનકરતા સપૂર્ણ-શ્રાવકધર્મને આચરેછે એપ્રમાણે પચાગીમા ચોમાસીપ્રતિક્રમણ કરવાનુ પૂર્ણિમાને દિવસે બતાવેલછે પણ બીજી તિથીમા નહી

પ્રશ્ન ૬૩-ચતુર્માસી પ્રતિક્રમણ પૂર્ણિમાના દિવસે કરવાનુ કોઇ પણ ગ્રન્થમા બતાવેલ છે? અને તે પ્રમાણે કોઇએ કરેલ છે?

ઉત્તર-હા ચતુર્માસી પ્રતિક્રમણ પૂર્ણિમાના દિવસે કરવાનુ ×તરગવતીનામના ગ્રન્થમા બતાવેલ છે, અને તરગવતીએ તે પ્રમાણે કરેલ પણ છે જુઓ તેનુ પૃ૯ ૨૨ મુ "એવે કાર્તકી પૂર્ણિમા આવી, એ કૌમુદી પર્વ તરીકે મનાય છે તે પર્વને મોટા આનદનો દિવસ ગણવામા આવે છે હિસક ધધા કરનારાઓના હાટ બધ રહે છે અને કષ્ટ કરીને આજીવિકા કરનારાઓને વિશ્રાતિ મલે છે ધર્મનિષ્ઠ મનુષ્યો તપ, જપ, દાન, પુણ્યઆદિ કરીને પોતાના જન્મને સફલ કરવા પ્રયત્ન કરે છે એ દિવસે મેં પણ મારા માતાપિતાની સાથે ઉપવાસ કર્યો મધ્યાકાલે

× જૈનમાં પ્રાચીન માહિત્ય કથા ગ્રથ ગણાય છે

પ્રાકૃત ભાષામા ગાથાબધ તે ગ્રન્થ છે, તેના મૂલકર્તા પાદલિપ્તાચાર્ય છે, અને સંક્ષેપ-કર્તા નેમિચદ્ર-ગણી છે ગુજરાતી-અનુવાદ-કરનાર નરસિંહભાઇ ઈશ્વરભાઇ પટેલ પ્રકાશક-મગનચદ કેશવલાલ પ્રિં૦ મોદી હાજાપટેલનીપોલ અમદાવાદ વિક્રમ સ ૧૯૮૦ મા ૭૫ મેં નકે

ચાતુર્માસિક પ્રતિક્રમણ કરીને બધા આત્માઓની સાથે જાણ્યે અજાણ્યે થએલા અપરાધ માટે મનોભાવે ક્ષમા પ્રાર્થના કરી સવાર થતા બે ઉપવાસનુ પારણું કર્યું" ઇત્યાદિ બીના બતાવેલ છે તથા પૃષ્ટ ૨૪ મા "આપણા ધર્મ પ્રમાણે પર્વને દિવસે હમેશના સુવાના ખડમા સુવાને બ લે પૌષધ લેવાના ખડમા જમીન ઉપરજ સુવુ જોઇએ તે રાત્રે રાત્રિજાગરણ કરવુ જોઇએ અને પ્રભુનુ ધ્યાન ધરવુ જોઇએ, એ પ્રમાણે હુ પણ પૌષધ લેવાના ખડમા ગઈ અને મારા માબાપ સાથે જિનપ્રભુની સ્તુતિ-વદના કરીને દૈવસિક અને ચાતુર્માસિક પાપમાથી મુક્ત થવા માટે પ્રતિક્રમણ કર્યું એ બધુ કરી રહ્યા પછી હુ સ્થિરભાવે ભોય ઉપર ઉઘી ગઈ

પ્રશ્ન ૬૪-મુનિરાજ શ્રીકુશલચદ્રજી મહારાજને સઘ તરફથી કોઇ પણ પદવી અપાએલ છે?

ઉત્તર-ના, પરમપૂજ્ય મુનિરાજ શ્રીકુશલચદ્રજી સાહેબને ચતુર્વિધ સઘ તરફથી કોઈ પણ પદવી અપાએલ નથી અને ચોપડીમા જે છપાએલ છે તે ભુલથી થએલ છે એમ સમજવુ

પ્રશ્ન ૬૫-શ્રીદેવચદ્રસૂરિને સૂરિપદવી કોણે આપેલછે?

ઉત્તર-તેમનેસૂરિપદ યતિસમુદાએ એકઠાથઇને આપેલછે

પ્રશ્ન ૬૬-પચાગી કોને કહેવાય ?

ઉત્તર-પાચ અગના સમુદાયને પચાગીશાસ્ત્ર કહેવાયછે તે પાચ અગના નામ આપ્રમાણે જાણવા-૧ સસૂત્ર-સૂત્રસહીત, ૨ સઅર્થ-અર્થસહીત, ૩ સગ્રન્થ-ગ્રન્થસહીત, ૪ સનિર્યુક્તિ-નિર્યુક્તિસહીત, અને ૫ સસગ્રહણિ-સગ્રહણિ-

સહીત એ પાચ અગ, મૂલ પચાગીરૂપ છે તે પાક્ષિકસૂત્ર વિગેરેમા બતાવેલ છે—

" *ससुत्ते सअत्थे सगंत्थे सनिज्जुत्तिए ससंगयणिए जे गुणा वा भावा वा अरिहंतेहिं भगवंतेहिं पन्नत्तावा परुविया वा ते भावे सद्दहामो० " इत्यादि.

અર્થાત્—સસૂત્ર-સૂત્રમૂલપા૦સહીત, સઅર્થ -વ્યાખ્યાએ કરી સહીત, સગ્રન્થ-સૂત્ર અને અર્થ બન્ને રૂપ જે વર્ત તે ગ્રન્થ કહેવાય, તેણે કરી સહીત, સનિર્યુક્તિ-સૂત્ર અર્થની સગતિ કરે અથવા સૂત્ર અર્થને પરિપાટીથી જોડે તે ×નિર્યુક્તિ કહીયે તેણે કરી સહીત, સસગ્રહણિ-યુક્તિપુર-સ્સર બહુ અર્થનો સગ્રહ કરે, તેને સગ્રહણિ કહિયે તે સહીત, જે ગુણો-ધર્મો, ભાવો-જીવાદિપદાર્થો અરિહત ભગવતોએ કહ્યા પ્રરૂપ્યા તે ભાવોને સદ્દહુ છુ ઇત્યાદિ હાલમા આ પાચને પણ પચાગી કહેવાય છે તેના નામ- '૧-સૂત્ર,૨-નિર્યુક્તિ,૩-ભાષ્ય,૪-ચૂર્ણિ,૫-વૃત્તિ ટીકા'આ છે સૂત્ર-એટલે ગણધર, પ્રત્યેકબુદ્ધ, ચૌદપૂર્વધર-શ્રુતકેવલી, અને પરિપૂર્ણદશપૂર્વધર મહાપુરૂષોએ રચેલ તે ×સૂત્ર કહે-

---

* શ્રી પખ્ખીસૂત્ર મધ્યે પત્ર ૯ મા (દે લા)

× श्रीदशवैकालिकसूत्रहारिभद्रीयवृत्ति पत्र २ जो (दे ला) तत्र निर्युक्तिरिति-निर्युक्तानामेव सूत्रार्थाना युक्ति परिपाट्या योजन निर्युक्तयुक्तिरिति वाच्ये युक्तशब्द लोपान्निर्युक्ति विप्रकीर्णार्थयोजना ॥

×-શ્રીજિનભદ્રગણિકૃત સગ્રહણિસૂત્ર તથા શ્રીમલયગિરિ વિર-ચિત ટીકા सुत्त गणहररइय, तहेव पत्तेयबुद्धरइय च। सुय-

વાય અને બીજા અંગોમાટે સંક્ષેપથી કહીયે તો તે મૂલસૂત્ર પાઠને સંગતિપૂર્વક જિજ્ઞાસુ શિષ્ય સમજે તેને માટેની જે વ્યાખ્યાઓ તે નિર્યુક્તિ ભાષ્ય ચૂર્ણિ વૃત્તિ કહેવાય છે તેઓનો શબ્દાર્થ આ પ્રમાણે છે નિર્યુક્તિ સૂત્ર અર્થની સંગતિ કરી આપે, ભાષ્ય સૂત્રપદની સાથે સ્વપદની વ્યાખ્યા કરે, ચૂર્ણિ સૂત્રપદનો અવયવાર્થસહીત કહે વૃત્તિ-સૂત્રપદાર્થ શિષ્યની બુદ્ધિમાં પ્રવેશ કરે તેની રીતનો વ્યાખ્યા એ પાચેને પંચાગીકહેવાય છે

પ્રશ્ન ૬૭-શ્રી પાર્શ્વચંદ્રસૂરિ પંચાંગીને માનતા નથી?

ઉત્તર-શ્રીપાર્શ્વચંદ્રસૂરિજી પંચાગીને બરાબર માને છે, અને જો શ્રીપાર્શ્વચંદ્રસૂરિજી પંચાંગીને ન માનતા હોય તો શું માને છે? કારણકે પંચાગી એટલે સૂત્ર, નિર્યુક્તિ, ભાષ્ય, ચૂર્ણિ અને વૃત્તિ, એમનો નામ પંચાગી કહેવાય છે શ્રીપાર્શ્વચંદ્રસૂરિજી શુ સૂત્ર નથી માનતા? તેમતો નથી, કારણકે તે સૂત્રને તો શ્રીપાર્શ્વચંદ્રસૂરિજી બધાય કરતા અધિક માને છે અને બાકીના ચાર અંગ જે છે તેતો સૂત્રની સંગતિ કરવા માટે સૂત્રનું રહસ્ય ભવ્યાત્માને બરાબર સમજાય તે માટેની વ્યાખ્યાઓ છે, તેને શ્રીપાર્શ્વચંદ્રસૂરિજી કેમ ન માને? શ્રીપાર્શ્વચંદ્રસૂરિજી તો સૂત્રથી અવિરૂદ્ધજતિ વ્યાખ્યાઓને બગબગ માને છે આજકાલના કેટલાએક અહંમિન્દ્ર સાધુઓ તેના ગૃહસ્થો શ્રીપાર્શ્વચંદ્રસૂરિજી ઉપર ખોટો આરોપ આપે છે કે શ્રીપાર્શ્વચંદ્રસૂરિ પંચાગીને માનતા નથી પણ પોતે

केवलिना रइय अभिन्नदसपुव्विणा रइय ॥ ६ ॥ व्याख्या— यद्गणधरैः सुधर्मास्वामिप्रभृतिभिर्विरचितं यच्च प्रत्येकबुद्धैः यच्छ्रुतकेवलिना चतुर्दशपूर्वधारिणा यच्चाभिन्नदशपूर्वेण परिपूर्णदशपूर्वधारिणा विरचितं तदेतत्सर्वं सूत्रमिति ॥

પચાગીને માને છે કે કેમ? તેનો તો વિચાર સરખો પણ આવતો નથી 'ડુગરે બળતુ દેખાય છે પણ પગ તલે બળતું દેખાતું નથી' મહુકોઈ પરના દોષ જોવામા દીવ્ય ચક્ષુ છે પણ પોતાના દોષ જોવામા જન્માધ સદૃશ આચરણ કરે છે હવે વિચારો કે શ્રીસિદ્ધાતોમા સર્વત્ર મુનિઓને શ્વેત માનોપેત વસ્ત્ર ધારણ કરવાનુ પ્રભુએ ફરમાન કરેલ છે તેને છોડી પીત વસ્ત્ર ધારણ કરવાનુ કોઈ પણ સૂત્ર પચાગીમા બતાવેલ નથી છતા સૂત્ર પચાગીની અવગણના કરીને પીત વસ્ત્ર ધારણ કરે છે તો હવે તેમણે પચાગી શી રીતે માની ગણાય? અને શ્રીપાર્શ્વચદ્રસૂરિજી તો શ્વેતમાનોપેત વસ્ત્ર ધારણ કરવાનો આદેશ હોવાથી શ્વેત-માનોપેત વસ્ત્રનો આચરણ તથા ઉપદેશ કરે છે શુ તમારૂ કીધુ ન કરે તેથી શ્રીપાર્શ્વચદ્રસૂરિ પચાગી માનતા નથી, એમ કહેવુ છે? તે તો સર્વજ્ઞોનું કહેવુ માને છે જુઓ શ્રી આવશ્યક નિર્યુક્તિની ગાથા ૩૫૭મા કહેલ છે કે-"सुक्कंवरा य समणा' તેની વ્યાખ્યા મલયગિરિસૂરિકૃત- 'शुक्लान्यम्बराणि येषां ते शुक्लाम्बरा श्रमणा' અર્થાત્ શ્વેત વસ્ત્રો છે જેઓના તે શ્વેતાબર મુનિઓ કહેવાય આમ ચોખો નિર્યુક્તિમા પાઠ છે છતા ન માને તેણે નિર્યુક્તિ માની કેમ કહેવાય?, અને શ્રીપાર્શ્વચદ્રસૂરિજી તો નિર્યુક્તિના પાઠ પ્રમાણે વર્તે છે તો હવે બન્નેમા નિર્યુક્તિ કોણે માની ગણાય, તેનો પોતેજ સમજી લેવાનુ છે વલી શ્રીનિશીથચૂર્ણિમા કહેલ છે કે- 'કોઈપણ સાધુ જો વસ્ત્ર કલ્ક લોધ્રાદિકથી રગે તો તેને પ્રાયશ્ચિત આવે' આ પ્રમાણે ચૂર્ણિમા છે છતા પણ તે પાઠને ન માને અને ઉન્ટા અર્થ કરે તેણે ચૂર્ણિ માની ગણાય?

વલી શ્રીનિશીથચૂર્ણિમા તથા દશાશ્રુતચૂર્ણિમા સાધુઓને ચોમાસીપ્રતિક્રમણ પૂનમના દિવસે બતાવેલછે, અને ચોમાસો બદલવાનો એટલે વિહાર કરવાનો કાર્તિક વદી ૧નો કહેલછે તે પ્રમાણે ન કરે તો તેણે શ્રીનિશીથચૂર્ણિ તથા દશાશ્રુત ચૂર્ણિમાની કહેવાય ? અને શ્રીનિશીથચૂર્ણિ તથા દશા૦ચૂર્ણિ પચાગીમા હશે કે નહી ? જો પચાગીમા છે, તો પછી પચાગીની માન્યતા કેવા પ્રકારની જાણવી અને શ્રીપાર્શ્વચદ્રસૂરિજી તો ચોમાસી પ્રતિક્રમણ પૂનમનુજ અને વિહાર એકમનોજ માને છે અને તેજ તેમનો ઉપદેશ છે, તો શ્રી પાર્શ્વચદ્રસૂરિજીએ નિશીથચૂર્ણિ તથા દશા૦ચૂર્ણિ માની કે ન માની ? તે તો વિચારક જાણી શકે ' પારકુ બધુ ખોટુ અને પોતાનુજ સાચુ ' આવી જ્યા માન્યતા હોય ત્યા તત્ત્વ કેવી રીતે પામી શકાય ? વલી નિશીથસૂત્રમા કહેલ છે કે-' પર્વમા પજ્જુસણ ન કરે અને અપર્વમા પજ્જુસણ કરે તેને ચાર ગુરૂપ્રાયશ્ચિત આવે ' આમછે છતા પર્વમા પજ્જુસણ કરતા નથી અને અપર્વમા પજ્જુસણ કરે છે, તો તેમણે નિશીથસૂત્ર માન્યુ કે કેમ ?, અને શ્રીપાર્શ્વચદ્રસૂરિજી તો પર્વમાજ પજ્જુસણ કરવાની ભલામણ કરે છે હવે નિશીથસૂત્ર બન્નેમાથી કોણે માન્યુ, તે વિચારી જોજો વલી શ્રીસમવાયાગસૂત્રની વૃત્તિમા પજ્જુસણ પચમીના કરવાના કહ્યાછે, તો હવે જે ચોથના પજ્જુસણ કરતા હોય તેમણે તે વૃત્તિ માની કે નહી ? અને શ્રીપાર્શ્વચદ્રસૂરિજી તો પયુષણા પચમીનાજ માને છે તો હવે બન્નેમા પચાગી ઉત્થાપક કોણ ? વલી શ્રીસુયગડાગસૂત્રની વૃત્તિમા ચોમાસી પ્રતિક્રમણ

મના દિવસે કરવાનુ બતાવેલ છે તેને મુકીને-ચૌદશના

દિવસે કરનારે તે વૃત્તિમાની કે કેમ ?, અને શ્રીપાર્શ્વચન્દ્રસૂરિજીએતો એજ વૃત્તિના આધારે ત્રણે ચોમાસી પ્રતિક્રમણ પૂનમના દિવસેજ કરવાનું બતાવેલ છે કારણ કે એ વૃત્તિ શ્રી શીલગાચાર્યની બહુ જુની ગણાય છે હવે આ વૃત્તિને બન્નેમાથી કોણે થાપી અને કોણે ઉત્થાપી, તે સમ્યક્ પ્રકારે વિચારીને સમજો વલી ચૌદશના દિવસે જ્યારે ચોમાસી પ્રતિક્રમણ કરે ત્યારે પખ્ખી પ્રતિક્રમણ ક્યારે કરે ? કે નજ કરે ? ત્યારે કહે છે કે-એતો 'હાથીના પગમા સર્વના પગ સમાઈ જાય' તેમ ચોમાસીમા પખ્ખી પણ આવીજ જાય, માટે જુદુ પખ્ખી પ્રતિક્રમણ કરવાની જરૂર નથી જો એમજ હોય તો સંવચ્છરી પ્રતિક્રમણમા સર્વનો સમાવેશ થઇ જાય, તો પછી શાસ્ત્રકારોએ જુદા જુદા પાચ પ્રતિક્રમણ કેમ બતાવ્યા ? માટે કોઈ કોઈનો કોઈમા સમાવેશ થાય નહી અને જે ચોમાસીમા પખ્ખીનો સમાવેશ કરે છે તે શાસ્ત્રવિરૂદ્ધ છે તેવીજ શ્રીપાર્શ્વચન્દ્રસૂરિજી પખ્ખી તથા ચોમાસી પ્રતિક્રમણ જુદા જુદા કરવાનું પચાગીની આજ્ઞાથી ફરમાવે છે તો હવે પચાગી કોણે માની અને કોણે ન માની તે વિચારજો વલી જુઓ શ્રીઆચારાગસૂત્ર કે જે શ્રીગણધરકૃત દ્વાદશાગી સિદ્ધાતનો પ્રથમ અગ પરમપૂજ્ય મનાયછે, જેમા મુખ્યતાએ સાધુ મુનિરાજોને પાલવાની ક્રિયા, આચરવાના આચારો અને વર્તવાની રીતિ-મર્યાદાઓ બતાવેલ છે, સાધુ ધર્મયોગ્ય ચરણ સિત્તરી અને કરણ સિત્તરીનું વર્ણન જેમા કરવામા આવેલ છે તેમા સાધુઓને શ્વેતવસ્ત્ર ધારણ કરવાના કહ્યા છે, કિન્તુ રંગીને વસ્ત્ર વાપરવાના કહ્યા નથી તે શ્રીઆચા-

રાગસૂત્રનુ અધ્યયન ૮ મુ ઉદ્દેશ ૪થો પત્ર ૨૭૭ (આગમ સમિતી)મા બીના આ પ્રમાણે બતાવેલ છે—

'से अहेसणिज्जाइ वत्थाइ जाइज्जा अहापरिग्गहियाइ वत्थाइ धारिज्जा. नो धोइज्जा नो धोयरत्ताइं वत्थाइ धारिज्जा. वृत्ति शी०-याञ्चावाप्तानि च वस्त्राणि यथापरिगृहीतानि धारयेत्, न तत्रोत्कर्षणप्रावनादिकं परिकर्म कुर्यात्। एतदेव दर्शयितुमाह-नो धावेत्-प्रासुकोदकेनापि न प्रक्षालयेत्, गच्छवासिनो ह्यप्राप्तवर्षादौ ग्लानावस्थायां वा प्रासुकोदकेन यतनया धावनमनुज्ञात, न तु जिनकल्पिकस्येति, तथा-न धौतरक्तानि वस्त्राणि धारयेत्, पूर्व धौतानि पश्चाद्रक्तानीति.'

સારાસ-યાચનાથી મલેલા વસ્ત્રો જેવા ગ્રહણ કર્યા હોય તેવાજ ધારણ કરે, તેમા ઉત્કર્ષણ-અધિકતા-શોભા ધોવાવિગેરે પરિકર્મ-શણગાર ન કરે એજ દેખાડે છે-શુદ્ધજલ-પાણીથી પણ ન ધોવે ગચ્છવાસિને તો વર્ષા કાલ પ્રાપ્ત થએલ ન હોય તેના પહેલા અને ગ્લાન અવસ્થામા શુદ્ધ જલથી યતનાપૂર્વક ધોવાની અનુજ્ઞા આપેલ છે, પણ જિન કલ્પિમુનિને ધોવાની આજ્ઞા આપેલ નથી તથા ધોઈ રગીને વસ્ત્ર પહેરે નહી એટલે પ્રથમ ધોઇ પછી રગીને વસ્ત્ર ધારણ કરવાની મનાઇ છે પણ શ્રીજિનેશ્વરદેવની આજ્ઞા નથી આ પ્રકારે મૂલસૂત્ર તથા ટીકામા ખુલ્લેખુલ્લુ બતાવેલ છે છતા સદ્દહણા, પ્રવૃત્તિ ન કરે તે પ્રમાણે ન આચરે તો તેણે તે સૂત્ર તથા ટીકા માની ગણાય ? નજ

ગણાય તો પચાગી ઉત્થાપક કહેવાય કે નહી? કહેવાય અને શ્રીપાર્શ્વચદ્રસૂરિજી તો સૂત્રમા તથા ટીકામા કહેલ તેજ પ્રમાણે માનેછે અને આચરે પણ છે ને વળી ઉપદેશ પણ તે પ્રમાણે કરે છે તેથી અવશ્ય સમજવુ કે શ્રીપાર્શ્વચદ્રસૂરિજી સર્વજ્ઞ કથિત અવિરૂદ્ધ પચાગીને માને છે પણ જિનવચનવિરૂદ્ધ મતાગ્રહિઓએ કહેલને માનતા નથી વળી શ્રીઉત્તરાધ્યયનસૂત્રના ગૌતમકેશીય અધ્યયનમા સાધુઓને શ્વેત-માનોપેત વસ્ત્ર ધારણ કરવાના કહ્યાછે એને મુકી રગીને પીળા વસ્ત્ર કરવા અને પછી કહેવુ કે અમેજ પચાગીને માનીએ છીએ એ માન્યતા કેવા પ્રકારની ગણાય? કહે છે કે અમે કારણથી ધોળા વસ્ત્ર પહેરતા નથી ધોળા વસ્ત્રમા મુનિઓ શિથિલ થઇ ગયા, અને દુ:ખીયા થયા, તેથી અમે શ્વેત-વસ્ત્રોને મુકી દીધા આ દલીલ તેમની વ્યાજબી ગણાય? એવા કારણોથી સિદ્ધાંતોની આજ્ઞા લોપાય? નજ લોપાય એમ તો જુઓને અત્યારે હાલના ચાલતા કાલમા પીત વસ્ત્રમા પણ શિથિલ ઘણા થઇ ગયા છે તો હવે શુ કરવુ? અનાદિ કાલથી સદાય દુનિઆમા બે પ્રકારની વસ્તુઓ રહેલ છે સારી અને ખોટી અને તે જ્ઞાનીઓને જાણ્યા બહારની ન હતી જેમ હંસ અને બગ, આબાની કેરી અને આકડાની કેરી, લીંબોડી અને રાયણ દેખાવમા એક સરખા દેખાય તેથી કાઇ પરીક્ષક જે હોય તે ભુલી જાય નહિ, તે તો પરીક્ષા કરીને જ સ્વીકારે એમ તો કોઇ એક જિન પ્રતિમા ઉત્થાપક કહે કે જિન પ્રતિમા સાચી છે પણ બીજા બહુ ઠકાણુ જિન પ્રતિમાના અગે કરનારાઓએ કરી નાખ્યા તેવા કારણથી જિન પ્રતિમાને અમે માનતા નથી આ દલીલ જેમ એની પણ વ્યાજબી નથી, તેમ

ઉપરની યુક્તિ પણ વ્યાજબી ગણાય નહી એવા કારણથી મૂલ વસ્તુ જે સિદ્ધાતમા પ્રતિપાદન કરેલ છે તેને આત્માર્થી છોડે કેમ અને જો છોડે તો તેનુ કલ્યાણ પણ થાય નહિ સાચી સદ્દહણામાજ સમકિત વસેલછે શ્રીજિનેશ્વરભાષિત આગમ ઉપર શ્રદ્ધા નહોય તો સમકિત ન આવે અને સમકિત વિના બધુ નકામુ શ્રી જિનઆજ્ઞામા સ્વચ્છદપણું કોઇનુ પણ ચાલે નહિ શ્રી સર્વજ્ઞોએ કહેલને મુકી અન્યથા આચરણ કે ઉપદેશ જો કરાય તો પછી મિથ્યાદષ્ટિ કહેવાય જુઓ શ્રી મહાનિશીથસૂત્રના બીજા અધ્યયનમા કહેલ છે કે—

पयमक्खरपि जो, एग सव्वन्नुहि पवेदिय ।
न रोएज्ज अन्नहा भासे, मिच्छदिट्ठी स निच्छिय ॥१॥

અર્થાત્-સર્વજ્ઞ પરમાત્માઓએ કહેલ એક પદ અથવા અક્ષરને પણ જો ન સદ્દહે અથવા ઉલ્ટી પરૂપણા કરે તે નિશ્ચયથી મિથ્યાદષ્ટિ જાણવો આ પાઠના સરખો કાઇક મલતો પાઠ અન્યત્ર પણ કહેલ છે તે આ—

"पयमक्खरपि इक, जो न रोएइ सुत्तनिद्दिठ ।
सेसं रोयतो वि हु, मिच्छदिट्ठी जमालिव ॥१॥

અર્થાત્-સૂત્રમા બનાવેલ એક પણ પદ કે એક પણ અક્ષર ન માને બાકીને માનતો હોય તોપણ નિશ્ચયથી જમાલિની માફક મિથ્યાદષ્ટિ જાણવો આવા દોષોનો સભવ રહેલછે માટે સર્વજ્ઞ પરમાત્માઓએ પ્રરૂપેલ સૂત્રસિદ્ધાતપર સપૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખી વર્તવુ જોઇયે પોતાના સપ્રદાયનો ખોટો જો દષ્ટિરાગ હોય તો તે પ્રમાણે વર્તિ શકાય નહિ પણ દષ્ટિ-રાગ મુકવો બહુ મુશ્કેલ છે જુઓ શ્રી હેમચદ્રાચાર્યકૃત

શ્રી વીતરાગસ્તોત્રના છઠ્ઠા પ્રકાશમા શ્લોક ૧૦ મો—

"कामरागस्नेहरागा—वीषत्करनिवारणौ ।
दृष्टिरागस्तु पापीयान्, दुरुच्छेदः सतामपि ॥

અર્થાત્–કામરાગ અને સ્નેહરાગ એ બન્નેને દૂર કરવા બહુ મુશ્કેલ નથી, પણ દૃષ્ટિરાગ તો એવો પાપી છે કે સજ્જન પુરૂષોને પણ નાશ કરવો બહુ મુશ્કેલ છે, એટલે તેમને પણ ભમાવી નાખે એવો છે વીતરાગવચનપર સપૂર્ણ શ્રદ્ધાવાલાઓજ એનાથી બચી શકે છે પોતાના ગચ્છ–મત પંથ પર આગ્રહી જો હોય તો તે દૃષ્ટિરાગથી મુક્ત થઈ શકે નહિ અને શ્રી પાર્શ્વચન્દ્રસૂરિજી તો સ્વગચ્છનો પણ આગ્રહ કરતા નથી, પણ જે જિનેશ્વર ભગવતોએ કહેલ સૂત્ર–આગમ તેનેજ ભક્તિભાવથી સ્વીકારે છે અને સત્ય પણ તેનેજ માને છે અને તેમજ માનવુ તેજ વ્યાજબી ગણાય જુઓ આગમસમિતિ તરફથી પ્રસિદ્ધ થએલ શ્રી ભગવતીસૂત્ર પ્રથમ શતક ૩ જા ઉદ્દેશાના પત્ર ૫૪ મા કહેલ છે કે—

"से नूण भंते ! तमेव सच्चं णीसंकं जं जिणेहिं पवेइयं ?, हंता गोयमा ! तमेव सच्चं णीसंकं जं जिणेहिं पवेइय" व्याख्या—'से नूण' मित्यादि व्यक्तं, नवरं 'तदेव' न पुरुषान्तरैः प्रवेदितं, रागाद्युपहतत्वेन तत्प्रवेदितस्यासत्यत्वसम्भवात्, 'सत्यं' सूनृतं, तच्च व्यवहारतोऽपि स्यादत आह–निःशङ्कम् अविद्यमानसन्देहमिति ॥

અર્થાત્–નિશ્ચયથી હે ભગવન્! તેજ સાચુ અને શકા વિનાનુ કે જે જિનેશ્વરોએ કહ્યુ?, હા, ભગવાન કહે

ગૌતમ! જે જિનેશ્વરોએ કહેલ તેજ સાચુ, પણ છદ્મસ્થોએ અથવા વીતરાગ અવસ્થા વિનાના બીજાઓએ કહેલ તે સાચુ નહિ કારણકે રાગાદિકે કરીને હણાયલા હોવાથી તેમના કથિતમા અસત્યપણાનુ સભવ હોવાથી તે સાચુ વ્યવહારથી પણ હોય એટલા માટે કહે છે કે સદેહ-વિનાનુ પણ તેજ કે જે જિનેશ્વરોએ કહેલુ હોય તેમની આવી શ્રદ્ધા હોવાથી શ્રીપાર્શ્વચદ્રસૂરિજી પચાગીને માને છે

પ્રશ્ન ૬૮—જીવ કર્મ બાધે છે એમ આપડે કહીએ છીએ પણ જીવ તો ચેતન કે અને કર્મ તો જડ છે તો તે ચેતનને જડ શી રીતે વલગી શકે?

ઉત્તર—અનાદિ કાલથી જીવ કર્મનો સગી છે મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કષાય, યોગ અને પ્રમાદ એ પાચ હેતુએ કરી જીવ કર્મને ગ્રહણ કરે છે રાગાદિભાવકર્મે જ્ઞાનાવરણિ આદિ આઠ દ્રવ્યકર્મને જીવ બાધે છે સયોગ સબધે અન્યસયોગી ચેતન થએલ છે રાગદ્વેષરૂપ ભાવકર્મની આદ્રતા-ચીલાસ ચીકાસના સબધે જડ દ્રવ્યકર્મ ચેતનને વલગે છે શ્રી નદીસૂત્ર હારિભદ્રીય ટીકામા તથા શ્રીભગવતીસૂત્રની ટીકામા કહેલ છે કે—

"स्नेहाभ्यक्तशरीरस्य, रेणुना लिप्यते यथा गात्रम् ।
रागद्वेषक्लिन्नस्य, कर्मबन्धो भवत्येवम् ॥ १ ॥

અર્થાત્—જેમ તેલથી ખરડાએલ શરીરને રજ ધૂળ ચોટે છે અને શરીર મેલવાળો થાય છે, તેમ રાગદ્વેષથી વ્યાપ્ત ભીનો થએલ જીવને કર્મબધ થાય છે—જીવ કર્મથી મલીન થાય છે આત્મા અરૂપી તેના જ્ઞાન દર્શન ગુણ

પણ અરૂપી તેને રૂપી જડ બાધક થઇ શકે ? હા, ચેતન-દ્રવ્યને જડ કર્મ ઉપકાર તથા અપકાર કરી શકે છે જેમ બ્રાહ્મી ઔષધીના પ્રયોગે જ્ઞાનગુણની વૃદ્ધિ અને મદિરાપાને જ્ઞાનગુણની હાનિ પ્રત્યક્ષ અનુભવાય છે તેમ જીવને શુભ કર્મ ઉપકાર તથા અશુભકર્મ અપકાર કરેછે બ્રાહ્મી ઔષધી અને મદિરા રૂપી તથા જડ છે, અને ચેતનનું જ્ઞાન ગુણ અરૂપી છે, છતા જ્ઞાનગુણને ઉપકાર તથા બાધક થાય છે વૃદ્ધિ હાનિ કરે છે અન્યસંયોગી જીવ ક્યારથી બનેલ છે ? તે માટે જુઓ શ્રી આનંદઘનજી મહારાજકૃત શ્રી પદ્મપ્રભજિનેશ્વરના સ્તવનની ગાથા ૩ જી

कनकोपलवत पयडी पुरुषतणीरे, जोडी अनादि स्वभाव।
अन्यसंयोगी जिहा लगि आतमारे, संसारी कहवाय प० ॥

અર્થાત્—અનાદિકાલથી સ્વભાવ-સંયોગ સંબંધની પરંપરાએ કરી પ્રકૃતિ અને પુરૂષ-કર્મ અને જીવ, માટી અને સોનાની માફક જોડાએલ છે કહેવું છે કે—

"योगे स्वभावसिद्धेऽपि, पार्थक्यं जीवकर्मणोः ।
उपायेन भवत्येव, स्वर्णपाषाणयोरिव ॥१॥"

અર્થાત્—ચેતન અને જડનો સંયોગ સ્વભાવસિદ્ધ છે સ્વર્ણ અને પત્થરની પેઠે, તોપણ જીવ અને કર્મ ઉપાયથી અવશ્ય જુદા થઈ શકે છે, જેમ [illegible]થી સોનું પત્થરથી જુદું પાડી શકાય છે [illegible] જુદું પાડી શકાતું નથી ઉપાય સત્ય હોવા [illegible] તે [illegible] ઓના બતાવેલા હોવા જોઈએ [illegible]શ્રી-પુદ્ગ[illegible] નિર્જરાધ્યાયનો [illegible] સ્યાદ્[illegible]

જાણવો એનો ત્યાગી થાય ત્યારે છુટે, મુક્તિપદ પામે એનો રાગી હોય ત્યાંસુધી મુક્તિ ન થાય એટલાજ માટે છોડવા યોગ્ય જ્ઞાનિઓએ બતાવેલ વિષય કષાય તેના પર સંપૂર્ણ વૈરાગ્ય થવો જોઈએ ત્યારે ચેતન જડથી મુક્ત થાય

(આ સ્થળે આ લેખો ઉપયોગી હોવાથી આપવામા આવેલાછે)

*પાચમી જૈન શ્વેતાંબર કોનફરન્સના પ્રમુખના ભાષણમાથી પૃષ્ટ ૧૯.

"જૈન પર્વમે છુટ્ટી

દૂસરી કન્ફરેંસ કે ૨૨ મેં ઠરાવમે અપને સર્વશ્રેષ્ટ શ્રીપર્યુષન પર્વપર ભાદ્રશુક્લ ૪ કે દિવસ અંગરેજ સરકાર તથા દેશી રાજ્યમેં છુટ્ટી નહીં હોતી ઈસ વિષયમેં ઉ‌ન લોગોસે અવકાશકી પ્રાર્થના કે વાસ્તે યોગ્ય ધ્યાન દિયા જાય, ઐસા કહાગયાથા મેરી સમઝમે ભાદ્રશુકલ ૪ ઔર ભાદ્રશુક્લ ૫ યહ દોનુ દિવસકે વાસ્તે પ્રાથના કરની ઉચિત હૈ ક્યોંકિ અપને સિદ્ધાંતકે અનુસાર પંચમીહી ચૌરાસી ગચ્છકા પવિત્ર દિવસ હૈ ઔર દિગમ્બર જૈનમતભી ઉસી તિથીસે દસલાક્ષણિક વ્રતકા આરંભ હોતાહૈ તથા અન્યમતમેભી ઋષિપંચમીકે નામસે પ્રસિદ્ધહૈ ઈસ હેતુસે પંચમીકે લીયેભી પ્રાર્થના ઉચિત હૈ

---

* શ્રી પાચમી જૈન શ્વેતાંબર કોન્ફરન્સક પ્રમુખ મુર્શિદાબાદ-અઝીમગંજ-નિવાસી, રાય સેનાપચંદનાહાર બાહાદુરકા ભાષણ મુ અહમદાબાદ, વીર સંવત ૨૪૩૩, તા. ૧૬ ફેબ્રુઆરી ૧૯૦૭ ફાલ્ગુન શુકલ ૪ સં ૧૯૬૩, શનિવાર લેખક

શ્રી પર્યુષણા પર્વ ×

(લેખક— જૈનમુનિ રત્ન)

વળી ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે પંચમી અને ચતુર્થીની બાબત એવી છે કે કલ્પસૂત્રાદિ આગમોની સાક્ષીથી સિદ્ધ અને અનાદી કાળપરંપરાથી ચાલ્યો આવતો જે વ્યવહાર તે એવો છે કે શ્રીપર્વ પંચમીને દિવસે કરવો પણ તે આગમ માર્ગની રીતનો અનાદર કરીને હવે કેટલાક લોકો ચતુર્થીના શ્રીપર્વ કરે છે આ પણ એક ગંભીર ભુલ છે એટલુજ નહિ પણ પરમાત્માના વચનોનું એક રીતે ઉત્થાપન થાય છે કોઇ એક મહાપુરૂષે અમુક કારણથી કદાચ ભિન્ન દિવસે ક્રિયા કરી તો પાછળથી બધાએ એ રીત પકડી રાખવી એ સર્વથા અનુચિત છે પંચમી અને ચતુર્થીના માટે પણ તેમજ થવા પામ્યું છે શ્રી કાલકાચાર્યે એક રાજાના કોઇ સબલ કારણના આગ્રહથી એક વરસ માટે પંચમીના બદલે ચતુર્થી કરી પણ તેમણે એવું ફરમાન કર્યું નથી કે હવે પછી પંચમીના બદલે શ્રીપર્વ ચતુર્થીના કરવા આમ હોવા છતાં તે આગ્રહ નહીં પણ કદાગ્રહને પકડી રાખીને પંચમીને બદલે જે ચતુર્થી પાલવામાં આવે છે તે ખરેખર આગમોનું અને પૂર્વના મહર્ષિઓનું એક રીતે અપમાન થાય છે

× કચ્છીજૈનમિત્ર, પુસ્તક ૧ અંક ૩ જા માં પ્રગટ થયેલ લેખ ઉપયોગી હોવાથી જેમ હતો તેમનો તેમ અત્રે આપવામાં

પર્યુષણ સબંધી કઇંક ઝાખી સમજુતી
અને
આપણા પવિત્ર કર્તવ્યનુ ભાન.×

પ્રથમ પુરાણા વખતમા જ્યા સત સાધુ મહાત્માઓ નવકલ્પી વિહારે વિચરતાવિચરતા કોઈ ગામનગરમા વર્ષાઋતુની લગભગ સ્થિતિ સ્થિરતા કરવા પધારતા ત્યારે ત્યારે તે તે સ્થળવાસી ભાવિક શ્રાવક જનો હવે આપ અહીંજ ટકી જશોને ? એવુ પૂછતા તે વખતે પાપભીરૂ તે મહાત્માઓ પોતાના નિમિત્ત લોકો આરભ સમારભ ન કરી બેસે તેવા શુભાશયથી 'હાલ તો અમે પાચ દિવસ ઠેરશુ' એમ પાચ પાચ દિવસની અભિવૃદ્ધિથી ત્યા રહેવાનુ સ્વીકારતા એમ કરતા અનુક્રમે વર્ષાકાળના ૫૦ દિવસ વ્યતિક્રાન્ત (વ્યતિત) થયે છતે તેઓ સર્વથા ત્યાજ વર્ષાકાળ (ચાતુર્માસ) પૂરો થાય ત્યા સુધી રહી જવાનુ સ્વીકારી લેતા તેનુ નામ પર્યુષણા અમુક સ્થાને વર્ષાકાળ સપૂર્ણ રહી જવાનો નિર્ણય પ્રથમ એ રીતે ભાદરવા સુદ પાચમે થતો, અત્યારે તો ગુરૂ ફરમાવે તે ક્ષેત્રમા ચાતુર્માસ રહેવા પ્રથમથી નિર્ણય કરાય છે પર્યુષણાનો બીજો અર્થ વાર્ષિક પર્વ તે પણ પુરાણા કાળે તો ભાદરવા શુદી ૫ નુ હતું પરતુ કાલિકાચાર્ય મહારાજે તે 'अंतरायिसे कप्पइ, એ સૂત્ર વચનને અવલબી પાચમને બદલે ચોથનુ કર્યું ત્યારપછી જે

× સંવત ૧૯૮૨ ના જ્યેષ્ટ માસના 'શ્રીજૈનધર્મપ્રકાશ' માસિક પુસ્તક ૪૨ ના અંક ત્રીજામા મુની મહારાજશ્રી કપૂરવિજયજીના તરફથી પ્રગટ થયેલ આ લેખ ઉપયોગી હોવાથી જેમ નો તેમ અત્રે તે લેખનો ભાગ આપવામા આવેલ છે —લેખક.

કે વૃદ્ધ સંપ્રદાય વશ ચોથનુજ કરવામાં આવેછે, તોપણ તિથિ તરીકે પંચમીનો અનાદર નહીં કરતા તેનો ઉચિત આદર કરવા સેનપ્રશ્ન–હીરપ્રશ્ન+ જેવા પ્રમાણિક ગ્રંથોમાં સુસમર્થ આચાર્યોએ પોતાનો અભિપ્રાય જણાવ્યો છે શક્તિ હોય તેણે તે દિવસે પણ અવશ્ય ઉપવાસ થાય એવા મેળથી છઠ્ઠ અઠ્ઠમાદિ તપ કરવો પંચમીનુ આરાધન કરનારને માટે આ વાત મરજીયાત નહી પણ ફરજીયાત સમજવી

[સ ન. વિ]

+ હીરપ્રશ્ન ગ્રંથના કર્તા શ્રીહીરવિજયસૂરિજીની જયંતી ઉજવનારાઓ શ્રીહીરવિજયસૂરિજીએ હીરપ્રશ્ન ગ્રંથમાં ભાદરવા શુદિ પંચમીની આરાધના કે વિરાધના શું બતાવેલ છે ? એ બાબતપર જો ધ્યાન આપતા હોય તો તેમને સ્પષ્ટ રીતે માલમ પડે કે શ્રીહીરવિજયસૂરિજીએ તો તપસ્યાદિકવડે કરીને શ્રી ભાદરવા શુદિ પંચમીની આરાધના કરવા ફરમાન કરેલ છે પણ વિરાધના બતાવેલ નથી, આપણે તો હાલ મોટી તપસ્યાઓ હોય તોપણ ભાદરવા શુદિ પંચમીને દિવસે પારણા કરીએ છીએ અને તેજ દિવસે સ્વામીવચ્છલ નવકારસી વીગેરેના જમણ પણ કરીએ છીએ અને કરાવવા ઉપદેશ પણ આપીએ છીએ તો તેમ કરવા વડે કરીને આપણે એ તિથી તથા શ્રીહીરવિજયસૂરિજીની આજ્ઞા આરાધીએ છીએ કે વિરાધીએ છીએ ? તેનો વિચાર જયંતિ ઉજવવાના અવસરમાં કરવામાં આવતો હોય તો અને તે પ્રમાણે વર્તવાનો નિશ્ચય થાય તો તેમની જયંતી ઉજવી સાર્થક ગણાય આ વિચારણા ધાર્મિક પ્રેમની બુદ્ધિથી કરવામાં આવેલ છે   લેખક

ચર્ચાપત્ર×

ચોથ પાચમની સવત્સરી સબધી.

જૈનદિવાકરના એડિટર ચોગ્ય—

સાહેબ, ભાવનગરથી નીકળતા જૈનધર્મપ્રકાશના સાતમા અંકમા ચોથની સવત્સરી સબધી ચર્ચાપત્ર આવ્યુ છે એ ચર્ચાપત્ર શ્રીમાન્ આત્મારામજી મહારાજે સ્વગચ્છની આચરણાને બચાવ કરવા લખી મોકલાવ્યું છે તેથી તે સ્વગચ્છના પક્ષમા વગર તકરારે સ્વીકારી શકાય એ મેંસવિત છે પણ તે પત્રનું માસિક લખાણ સમજ્યા વગર જે કોઇ તેના વડે એમ સિદ્ધ કરવા ચાહશે કે ગચ્છાતરવાળા (જેવાકે અચળગચ્છવાળા તથા પાર્શ્વચદ્રગચ્છવાળા વગેરે) પાચમની પર્યુષણા કરે છે, તે જૈનશૈલી વિરૂદ્ધ છે તો તેમ સમજવુ ગેરવ્યાજબીજ છે કારણ કે, એ ચર્ચાપત્રનાજ લખાણથી એમ સમજી શકાય છે કે, એ ચર્ચાપત્ર સ્વગચ્છની આચરણા ઉપર આવતા દોષો નિવારીને તેને બચાવ કરે છે, પણ કઇ ગચ્છાંતરની આચરણાએ અઘટિત છે એમ નથી સિદ્ધ કરતુ

જુઓ, શરૂઆતમાજ ત્યા શિષ્ય શકાદ્વારા લખ્યુ છે કે "કિતનેક ગચ્છોમે ઇસ સમય ભાદ્રપદ સુદિ પચમીમે હિ પર્યુષણા પર્વ કરણા લિખતા હૈ, પરતુ અપને ગચ્છમે ભાદ્રપદ સુદિ ચૌથમે પર્યુષણા પર્વ કરતે હૈ સો કૈસે?" આ મુખ્ય પ્રશ્ન સૂચન કરે છે કે તેની પ્રવૃત્તિ માત્ર સ્વગચ્છાચરણા ચોથની કેમ ચાલી તે સંબધી ખુલાસો માગવામા સમાય છે, પણ કાઈ ગચ્છાતરમા ચાલતી પાચમની પર્યુષણાને ખડિત કરવા તે પૃચ્છા નથી અને તે પૃચ્છાને અનુસારે ઉત્તરમા તેને ખુલાસો આપ્યો કે કાલિકાચાર્ય પછી આપણા ગચ્છમાં ચોથની આચરણા ચાલે છે માટે તેમા આપણને દોષ નથી

× સને ૧૮૯૪ ના નવેમ્બર માસના જૈનદિવાકરના દસમા વર્ષના પહેલા અંકમાં પ્રગટ થયેલ લેખ ઉપયોગી હોવાથી જેમ હતો તેમ ને તેમ અત્રે આપવામા આવેલ છે લેખક

આવા સમતા ભરેલા લખાણને કોઈ પુરૂષ જાણે કે અજાણે એચ વાપરી પંચમીના ખંડનમાં વાપરે તો તેવા પુરૂષને પ્રજ્ઞાપના કરવા ખાતર મારે કહેવું પડે છે કે, આપણે ચોથની સિદ્ધિનીજ યુક્તિઓ તરફ એક તરફી લક્ષ આપવાને બદલે પાંચમની સિદ્ધિ કરનારાઓના પુરાવા પણ એકવાર વાચવા જોઈયે અને તેમ કર્યા પછી આપણે નિષ્પક્ષપાત ભાવ ધારણ કરી વિચાર કરીશું તો ખુલ્લી રીતે માનમ પડશે કે, આપણે આ પણા ગચ્છના આચારમાં રહી જેમ ચોથ કરતા આરાધક છીયે તેમ ગચ્છાંતરવાળા પાંચમ કરતા પણ આરાધકજ છે તેમજ ચોથવાળાજ ખરા અને પાંચમવાળા ખોટા એવો હઠ પણ તરત નાશ પામશે પણ જ્યાં સૂધી બે બાજુની તપાસ વગર એક તરફી લખાણ કે પુરાવા સાંભળી ન્યાય શૈલીથી વિપરીતપણે વિચાર બાંધવામાં આવે ત્યાસુધી ઇંડ મૂકવો મુશ્કેલ છે એથી કરીને જ અહીં પંચમીપર્યુષણા માનનારા શા શા પુરાવા તથા યુક્તિઓ આપે છે તે લખવાની જરૂર પડે છે અને તેથી ચતુર્થી માનનારા સજ્જનોને વિજ્ઞાપના કરવામાં આવે છે કે આ લખાણનો ફળિતાર્થ ચતુર્થીના ખંડનમાં નથી, પણ ચતુર્થીજ ખરી એવો દુરાગ્રહ ટાળવામાં છે

પંચમીના પુરાવા.

૧ વીર પ્રભુએ તીર્થ પ્રવર્ત્તાવ્યો ત્યારે પર્યુષણા પંચમીનીજ ઠરાવેલી છે અને તેથીજ શ્રીકાળિકાચાર્ય મહારાજે પઇઠાણપુરમાં પ્રવેશ કરતા નીચે મુજબ વાક્ય ઉચ્ચાર્યું —

"ભદ્દવયસુદ્ધપંચમીએ પજ્જોસવેયવ્વં" ભાદરવા સુદ પાંચમની પર્યુષણા કરવી (નિશીથચૂર્ણિ)

૨ શ્રીકાળિકાચાર્યે રાજાના કારણે ચોથની પર્યુષણા કરી અને તેથી નિશીથચૂર્ણિમાં સ્પષ્ટ લખ્યું કે "કારણિયાચઉત્થી" કારણયોગે ચતુર્થી છે આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે ઉત્સર્ગમાર્ગે તો પાંચમેજ પર્યુષણા કરાય, પણ અપવાદમાં રહી ચોથ કરે તોપણ વિરાધક ન થાય આ ઉપરથી સ્પષ્ટ દેખાય છે કે પાંચમ તો સિદ્ધજ છે, અને

તેથી તેને અખંડિત રાખી ચતુર્થીને કારણથી વિશેષિત કરી ચોથનો બચાવ કર્યો છે

૩ પાચમની પર્યુષણા કરવી એ જિનાજ્ઞાજ છે અને આચાર્યની આજ્ઞા જિનાજ્ઞાથી પૃથગ્ભૂત નજ હોય એ નિયમ હોવાથી સિદ્ધ થાયછે કે શ્રીમાન્ કાળિકાચાર્યની મુખ્ય આજ્ઞા તો પાચમનીજ છે અને તેથીજ તેઓ કનમ ૧ મા લખેલ વાકય બોલેલા છે માત્ર કારણયોગે તેમણે ચોથ કરી લાગે છે અને એમતો કંઇ કહ્યું નથી કે "હવે મારા પછી હમેશા ચોથજ કર્યા કરજો એમ મારી આજ્ઞા છે" ત્યારે પાચમ કરતા આચાર્યની આજ્ઞા નથી મનાતી એમ કેમ કહી શકાય?

૪ ચૂર્ણિકારે ચોથ કેમ લખી તથા બીજા કેટલાએક આચાર્યોએ ચોથ કેમ સ્વીકારી એ બાબત ખુલાસો જોઇતો હોય તો અત્યંત શોધ ખોળ કરતા હાથ લાગેલ ગ્રંથોથી તારવી કાઢેલો નીચલો ઇતિહાસ વાચવાથી સંશય દૂર થશે

વીરસ્વામિના નિર્વાણથી ૫૮૪ વર્ષે વજ્ર સ્વામિ સ્વર્ગે ગયા અને તેમની પાટે વજ્રસેનાચાર્ય થયા એમની કારકીર્દીની નગ્નમમા વીરથી ૬૦૯ મા દિગમ્બરો નીકળ્યા વજ્રસેનસૂરિ બાદ શિથિલાચાર થયો અને ધીમે ધીમે વીરથી ૮૦૦ વર્ષ જવા બાદ યતિઓનો ઘણો ભાગ ચત્યોમા રહેવા લાગ્યો અને તેથી ચૈત્યવાસી કહેવરાવવા લાગ્યા તેઓએ આગમને ગૌણપક્ષમા રાખી નિગમવાદ ખડો કર્યો, અનેક સાવદ્યપ્રવૃત્તિઓ ફેલાવી અને પંચમીની સંવત્સરી તોડીને કહેવા લાગ્યા કે અનાદિકાળથી ચોથની પર્યુષણા ચાલે છે તીર્થંકરો તથા ગણધરોએ પણ ચોથ જ કરેલ છે અને તેથી ચોથજ શાશ્વતી ચાલી આવે છે આવી રીતે આગમના પ્રતિપક્ષી થઇ જૈનમાર્ગને ફેરવવા મંડયા તેમ છતાં પણ એવેના હજુ જુજ ભાગ વસતિવાસિ સંવિગ્ન મુનિઓનો રહેલો તેઓ આગમાનુસારે સઘળી પ્રવૃત્તિ કરતા અને પંચમી આરાધતા એ ભાગ માહેના દેવર્દ્ધિગણિએ વીર થી ૯૮૦ વર્ષે સૂત્રો પુસ્તકારૂઢ કર્યાં આ વેળા વસતિવાસિ સંવિગ્નોના

મુખ્ય સહાયક શ્રીમાન્ કાળિકાચાર્ય મહારાજ હતા અને તેથી તેઓ યુગપ્રધાન ગણાયા છે એ કાળિકાચાર્ય પાંચમનીજ પર્યુષણા કરતા હતા પણ તેવામાં શાળિવાહનરૂપ ઉપનામ ધરનાર કોઈ રાજાએ (નહિ કે શક ચલાવનાર શાળિવાહન રાજાએ) આગ્રહ કર્યાથી કાળિકાચાર્યે ૯૯૩ મા ચોથની પર્યુષણા કરી વીરાત્ ૧૦૦૦ વર્ષે દેવર્દ્ધિગણિ દેવગત થતા કાળાનુભાવિ શિથિલતા દોષ વધી જઈ વસતિવાસ લુપ્ત થયો અને ચૈત્યવાસરૂપ અંધકાર ઘમઘોકાર ફેલાવવા લાગ્યો

આ ઘોર અંધકારમા રહીને પણ વચ્ચે વચ્ચે કેટલાક મહાનુભાવ પુરુષોએ ચૈત્યવાસમા રહ્યા થકા પણ વસતિવાસનો પક્ષ ખેંચી સત્યદેશના કરી છે પણ આચરણા તો જે ચાલતી આવેલ તેમાજ રહેલા કારણ કે આખા સમૂહમા વિરોધ પાડીને જુદી પ્રવૃત્તિ કરવી ઘણી વિષમ છે એ તો ત્યારે થઇ શકે કે જ્યારે ક્રિયા ઉધ્ધાર કરાય દાખલા તરીકે શ્રીમાન્ હરિભદ્રસૂરિએ મહાનિશીથ ઉપરતા ચૈત્યવાસને સમ્યગ્ રીતે ખમેયો છે છતા પોતે ચૈત્યવાસ છોડી શક્યા નહિ અને તેથી મવિન્નપાક્ષિક કહેવાયા વળી મહાત્મા ચૂર્ણિકાર મહારાજે આગમપક્ષ લઇ ચૂર્ણિદ્વારા આગમોના અર્થ કાયમ કર્યા પણ ચૈત્યવાસના જોરથી સર્વત્ર ફેલાયલી ચતુર્થીપર્યુષણા કરતા થકા પણ તેની ચૈત્યવાસીઓની મુજબ અનાદિ સિધ્ધતા નહિ બનાવતા કારણિકતા બતાવીને ઉત્સર્ગ પક્ષમા સમર્થ જનના માટે પંચમી અખંડિત રાખી માટે સત્યદેશનાની ખાતર હરિભદ્રસૂરિ તથા ચૂર્ણિકારનો આપણા ઉપર મહાન્ ઉપકાર થયો છે

આ રીતે ચૈત્યવાસરૂપ પડદાના અંધારા નીચે ઘણો કાળ વ્યતીત થયો તે દરમ્યાન ચતુર્થીની જડ મજબુત થતી ચાલી એવામા કાળાનુભાવે વિક્રમ સં ૯૦૦ બાદ સુવિહિત પક્ષનો ઉદય થયો શરૂ થયો ત્યા શરૂઆતમા ઉઠેલા સુવિહિત પક્ષે ચૈત્યવાસમા જડમૂળ ઘએલી વણી ઘણી આચરણાઓ ઉથલાવી, પણ ચોથની આચરણા

કારણિકરૂપે કાયમ જ રાખી પણ ત્યારબાદ જેસથી ઉભરાતા તે સુવિહિત પક્ષમા બે વિભાગ પડયા તેમાના એક પક્ષે ચતુર્થી સ્વીકારી ત્યારે બીજા પક્ષે પચમી સ્વીકારી એ શિવાય અન્ય પણ કેટલીક આ ચરણાઓમા બે સુવિહિત પક્ષો વચ્ચે ભિન્નતા છતા બન્ને સુવિહિત પક્ષો આગમવાદી હોવાથી ખરા ધામી ક અને એક બીજાને સહાયક તથા એક બીજામા હળેલા મળેલા રહી ચૈત્યવાસને તોડવા મડયા.

આ રીતે મારવાડમા ખરતર સુવિહિતોએ ચૈત્યવાસીઓને તાડી કાઢ્યા, ત્યારે ગુજરાતમા નાગપુરીય પૂનત્તપા, તપા, આચલિક, પૌર્ણમિક તથા આગમિક વગેરે સુવિહિતોએ ચૈત્યવાસ તોડી વસનિવાસનો પુષ્ટ મનોદર કર્યો

એ સુવિહિતોમા મહા વિદ્વાન્ તરીકે પકાયલા શ્રીમાન્ હેમસૂરિ, મલયગિરિ તથા અભયદેવસૂરિ વગેરે બન્ને સુવિહિત પક્ષો માટે એવી સમતા જાળવી વર્ત્યા છે કે તેમણે પોતાના પવિત્ર ગ્રથોમા ચતુર્થી પર્યુષણા માટે આમ કે તેમ લખવુ જ મોકૂફ રાખેલ છે

વીરપ્રભુથી ૨૦૦૦ વર્ષ પૂર્ણ થવાની શરૂઆતમા ભસ્મ ગ્રહની પરિસમાપ્તિ થી છાયામા પડેલ સુવિહિતપક્ષ પુન જેસમા આવે એ અરસામા પ વણપુરી તપગચ્છના શ્રી આનદવિમળ સૂરિએ ઉદ્ધાર કરી અને નાગોરી તપાગચ્છીય શ્રીપાર્શ્વચદ્ર સૂરિએ સં. ૧૫૬૫ મા બધા સુવિહિતગચ્છોની ભિન્ન ભિન્ન આચર ણાઓનુ પરિશોધન કરી આગમવદ સધે વધુ મળતી આચરણાઓ સ્વીકારી તીવ્ર પક્ષે આગમપક્ષ ખડો કર્યો

આ રીતે વસતિવસનો શિરૂ થતા આજકાલ તપા, ખરતર, આંચલિક તથા પાર્શ્વચદ્રાદિ વિભાગો દશ્યમાન છે

આ પ્રમાણે નિગમોની ઉત્પત્તિના આધારે તથા અગમ ઓળાણી અને ઉતપથી વગેરે ગ્રથોના આધારે ટાંકી બનાવ્યો છે આ ગ્રથને એ ખરા શક દેવ તેમણે પત્રવ્યવહાર સમાચાર મગા વ્યાથી રોક ત્યાવ્ દબાકર મા આ વશે.

૫ આ ઇતિહાસ ઉપરથી ઘણા જૈનો કે જેઓને ઇતિહાસની માહિતી નથી, અને પોતાનો હઠ તાણવાજ કરે છે તેઓને માલમ પડશે કે ચૂર્ણિકાર વગેરે આચાર્યોએ ચતુર્થી સ્વીકારી છે ખરી પણ પંચમી નજ કરવી એમ કંઇ કહ્યું નથી તેથી પંચમીને બાધ આવે તેમ નથી જ

૬ દીવાળીકલ્પ જેવા ગ્રંથોમા લખ્યું છે કે ભગવાન ભાખી ગયા છે કે મારા પછી ૯૯૩ વર્ષે કાળિકાચાર્ય ચોથ ચલાવશે પણ એ વાત ત્યારે ખરી મનાય કે જ્યારે દીવાળીકલ્પમા લખ્યા પ્રમાણે કલ્કી રાજા પ્રગટ થયો હોય નહી તો કોઈ એક પક્ષી આવેશના લીધે ગચ્છાનુરાગી આચાર્ય ગમે તેમ લખે તેથી સત્ય પક્ષને શી અડચણ છે ?

૭ તીર્થોદ્ગાર પયન્નામા ચોથ માટે વધુ ખેંચ છે ખરી પણ તે પયન્નું કંઇ બહુ પ્રાચીન નથી કિંતુ ચોથ ચાલ્યા પછીજ રચાયલું છે અને તેથી તે કંઇ આગમવાદને હઠાવી શકે તેમ નથી કારણ કે એ રીતે તો પિંડવિશુદ્ધિ પયન્નું ખરતર જિનવલ્લભસૂરિએ રચ્યું છે ત્યારે શું તપાગચ્છવાળા જિનવલ્લભસૂરિના દરેક વાક્ય સ્વીકારીજ બેસશે કે ? અથવા તેમના રચેલ પયન્નાને પિસ્તાલીસ કે ચોરાશી આગમની પંક્તિમા થાપશે કે ? માટે ચોથના પક્ષ ધરનાર સ્વમત સિદ્ધ કરવા ગમે તેવું લખે તેથી કાંઇ વાસ્તવિક વાત અસિદ્ધ થઇ શકે નહી

૮ શ્રી કાલિકાચાર્યે ચોથની કારણે પર્યુષણા કરી, પણ ચૌદશનો ચૌમાસો તેમણે આચરેલ નથી, એટલુંજ નહિ પણ ખુદ ચૂર્ણિકારોએ પણ ચોમાસો પૂનમનો જણાવી એકમના દિને મુનિને વિહાર પ્રતિપાદન કરેલ છે તેના પ્રમાણ નિશીથ તથા બૃહત્કલ્પની ચૂર્ણિમા ઠામ ઠામ મળી આવે છે પણ ચૂર્ણિકારોની તે વાતને પડતી મેલી પાછળથી ચોમાસો ચૌદશના દિને ચાલુ થયો સ્પષ્ટ રીતે દેખાય છે એ બાબતના પ્રમાણ જોવા હોય તેણે શતપદીમાનો ૧૧૨ મો વિચાર જોઇ લેવો.

૯ આપણા શ્વેતામ્બર પક્ષમા સમર્થ ગીતાર્થ તરીકે પકાએના હરિભદ્રસૂરિએ કયા પણ ચતુર્થીની પર્યુષણા કરવી નહી લખતા તેના બદલે પચાસકમા ઓઘમમાજ ઊલ્લેખ કર્યો છે અને તેની વ્યાખ્યા કરતા તેવાજ સમર્થ ગીતાર્થ શ્રી અભયદેવસૂરિએ પણ તેજ પધ્ધતિ પસદ કરી ચતુર્થીનો ઊલ્લેખ ન કરતા સામાન્ય પચમીની વ્યાખ્યાજ કરી છે

પચાશકમા આ પ્રમાણે લખેલુ છે —

मूळ–चाउम्मासुकोसो, सत्तरि राइदिया जहण्णाओ, थेराण जिणाण पुण णियमा उक्कोसओ चेव. वृत्ति –चत्वारो मासा समाहृताश्चतुर्मास तदेव चातुर्मासं आषाढ्या कार्त्तिकीं यावदित्यर्थ सप्ततिरात्रिंदिवान्यहोरात्राणि यावत् जघन्यस्तु जघन्य पुन भाद्रपद शुक्लपचम्या कार्त्तिकीं यावदित्यर्थ'–केषामय पर्यूषणाऽऽकल्प इत्याह–स्थविराणा स्थविरकल्पिकाना ॥

ભાવાર્થ—સ્થવિરકલ્પ મુનિઓને ઊત્કૃષ્ટો પર્યુષણાકલ્પ આષાઢી પૂનમથી કાર્તિક પૂનમ સુધી ચારમાસનો (હોય) અને જઘન્ય પર્યુષણાકલ્પ ભાદરવા સુ પથી કાર્તિકી પૂનમ સુધી સિત્તેર દિવસનો (હોય)

૧૦ એ ઉપરથી જણાય છે કે જે મહાપુરૂષોએ ગચ્છાચરણાએ ચોથ ચાલતા છતા પણ પોતાની આતરગિક પસંદગી પાચમથી વિરૂદ્ધમા રાખેલ નથી આ વાત શ્રીઅભયદેવસૂરિકૃત આગમ અઠોત્તરીના પ્રમાણથી વધારે સ્પષ્ટ થશે આગમઅઠોત્તરીમા લખ્યુ કે,

गाथा–आवस्सयाइकरण। इच्छामिच्छाइ दसविहायरण॥ चिइ वदण पडिलेहण। सवच्छरपव्व पव्वतिही.१ उदयतिहीण ठवणा। विणयाइसुसाहुमाणदाणाण॥ इत्यवि का १ आयरणा। वलवुद्धि का १ विहावेइ २

ભાવર્થ—આવશ્યકાદિ કરવામા, ઈચ્છા મિચ્છાદિ દશ પ્રકારની સામાચારીમા ચૈત્યવદનમા, પડિલેહણામા, સવત્સરી પર્વમા, પર્વતિથિઓમા ઉદય તિથિની સ્થાપનામા, વિનયાદિકમા, સુસાધુને માનદેવા કરવામા, ઇત્યાદિ કાર્યોમા આચરણા તે શી ? એમા તે બળબુદ્ધિની શી હાનિ આવે છે ? ૨

ઉપસહાર.

ઉપર પ્રમાણે તપાસ કર્યાથી ટુકામા નીચેના મુદ્દા નીકલી શકે છે

૧ મૂળસૂત્રોથી પચમી નિર્વિવાદ સિધ્ધ છે

૨ પચાગીમા નિર્યુક્તિ તથા ભાષ્યોમા તો ચોથ પાચમ બાબત તકરારજ નથી તેથી નિયુક્તિ તથા ભાષ્યોથી પણ પચમી સિદ્ધજ છે

૩ ચૂર્ણિઓમા પણ નીશીથચૂર્ણિમા ચોથની મિના ઉપાડી ખુલાસો કર્યો છે કે પર્યુષણા તો પાચમેજ થાય, પાચમ છોડી અન્ય દિને કરે તો પ્રાયશ્ચિત આવે પણ હમણા જે ચોથની થાય છે તે કારણિયા ચોથ જાણવી. આ રીતે ચોથે પર્યુષણા કરતા પ્રાયશ્ચિત આવે તેનો બચાવ કર્યો પણ કઇ પચમીનુ ખડન કર્યું નથી ઉલટુ ચોથને કારણિયા કહી પચમીને ઉત્સર્ગ પક્ષમા રાખીને માન આપ્યુ છે,

૪ નીશીથચૂર્ણિમા કારણિયા ચોથ કહી, પણ ચોમાસુ તો ચૂર્ણિમા બધા સ્થળે પૂનમનુજ સિધ્ધ કર્યું છે

૫ ટીકાકારોમા હરિભદ્રસૂરિ, શીલાચાર્ય, હેમચદ્રાચાર્ય, મલયગિરિ તથા અભયદેવસૂરિએ કયા પણ ચતુર્થી પર્યુષણા બાબત તકરાર ચલાવી નથી.

૬ દીવાળીકલ્પનુ લખાણ વજનદાર નથી કેમકે તેમા લખેલ કલકીની વાત પ્રત્યક્ષ જુઠી પડી છે

૭ તીર્થોદ્ગાર પયન્નુ કઈ પ્રાચીન નથી કિંતુ ચૂર્ણિકારના પછી જ્યારે ચોમાસાનો ફેરફાર કરવામા આવ્યો ત્યારબાદનો થએલ

શ્રીસરસ્વતી–શ્રુતદેવી સ્તુતિ–

અનુષ્ટુપ શ્લોક—અષ્ટપદી

શ્વેતપદ્માસના દેવી, શ્વેતપદ્મોપશોભિતા
શ્વેતામ્બરધરા દેવી, શ્વેતગન્ધાનુલેપના,
અર્ચિતામુનિભિ સર્વૈ–ઋષિભિ સ્તુયતે સદા,
એવ ધ્યાત્વા સદા દેવીં, વાછિત લભતે નર ॥૧॥

શ્રીસદ્ગુરૂ સ્તુતિ.

(માલિની છંદ)

ઉદયશિખરિચંદ્રા સદ્ચોઽભોધિચંદ્રા
સુકૃતકુમુદચંદ્રા દેવાતવિશ્વ સચંદ્રા
કુમતનલિનચંદ્રા કીર્તિવિખ્યાતચંદ્રા
પ્રમદજનનચંદ્રા શ્રેયસે પાર્શ્વચંદ્રા

॥૧॥

॥

શ્રીમદ્
જ્ઞાનાભ્યાસી
મધ્યસ્થા
સ્તારૂણ્યે ન